

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra Kriminalistiky

**Výslech a taktika jeho provádění ve speciální
výslechové místnosti současnosti**

Diplomová práce

**Interrogation and tactics of its implementation in a special
interrogation room of the present day**

Diploma thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

plk. v. v. PhDr. Jan Čáp Ph.D.

AUTOR PRÁCE

kpt. Bc. Lukáš Velfl

PRAHA

2022

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že diplomová práce na téma Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti současnosti je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Příbrami, dne 4.9.2022

kpt. Bc. Lukáš Velfl

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych chtěl poděkovat především vedoucímu mé práce plk. v. v. PhDr. Janu Čápovi, Ph.D. za cenné rady při psaní této diplomové práce. Dále pak bych chtěl poděkovat brig. Gen. JUDr. Václavu Kučerovi, PhD., MBA, za poskytnuté materiály a informace, ze kterých bylo čerpáno nejen při psaní mé bakalářské práce, ale také při psaní této diplomové práce, protože poskytnuté materiály byly využity jako srovnávací materiál.

V Příbrami, dne 4.9.2022

kpt. Bc. Lukáš Velfl

ANOTACE

Diplomová práce je zaměřena na problematiku využití technologií při procesu výslechu, ve výslechových místnostech, které příslušníci Policie České republiky, v současné době mohou využívat. V práci je taktéž i zmíněn pojem výslech a v neposlední řadě i problematika lži a její detekce pomocí psychologických a technických metod. Na závěr je provedeno vyhodnocení dat, týkajících se využívání videokonferenčního zařízení co do počtu provedených videokonferencí a druhů úkonů, které byly prostřednictvím videokonferenčního zařízení provedeny, za určité období. Součástí zmíněného vyhodnocení dat je i úvaha nad úsporou finančních prostředků, které vznikají využíváním videokonferenčního zařízení. Na závěr autor provedl analýzu rozhovorů s příslušníky Služby kriminální policie a vyšetřování, na téma využívání videokonferenčního zařízení a jiné techniky v jejich praxi.

KLÍČOVÁ SLOVA

Technologie, proces výslechu, výslechová místnost, Policie ČR, lež, detekce lži pomocí psychologických a technických metod, videokonferenční zařízení, vyhodnocení dat, analýza, úvaha, rozhovory.

ANNOTATION

This diploma thesis is focused on the issue of the use of technology during the interrogation process, in the interrogation rooms that members of the Police of the Czech Republic can currently use. The thesis also mentions the concept of interrogation and, last but not least, the issue of lying and its detection using psychological and technical methods. Additionally, an evaluation of the data related to the use of videoconferencing equipment in terms of the number of conducted videoconferences and the types of actions that were carried out using the videoconferencing equipment for a certain period is carried out. Part of the mentioned evaluation of the data is also the consideration of saving financial resources that arise from the use of video conferencing equipment. Lastly, the author conducted an analysis of interviews with Criminal Police and Investigation Service members on the topic of the use of video conferencing equipment and other techniques in their practice.

KEYWORDS

Technology, interrogation process, interrogation room, lying, lie detection, video conferencing equipment, data evaluation.

Obsah

ÚVOD	9
1 TEORETICKÉ ASPEKTY A VÝCHODISKA	11
1.1 Stanovení cíle práce, výzkumných metod a technik	11
1.2 Rešerše literatury a dosavadní zjištění	13
1.3 Shrnutí úvodní kapitoly.....	17
2 VÝSLECH	18
2.1 Pojem výslech	18
2.2 Výslech v pojetí trestního práva	18
2.3 Výslech v kriminalistickém pojetí.....	19
2.4 Shrnutí kapitoly věnované pojmu výslech	20
3 LEŽ	21
3.1 Definice lži.....	21
3.1.1 Lež, polopravda, pravda	22
3.1.2 Druhy a formy lži.....	24
3.1.2.1 Lež prostá	24
3.1.2.2 Lež milosrdná.....	25
3.1.2.3 Bájevitá lhavost (pseudologia phantastica)	25
3.1.2.4 Smyšlenka (konfabulace)	26
3.1.2.5 Nepravá intence	26
3.1.2.6 Klamná zpětná vazba.....	26
3.1.2.7 Zástupná identita.....	27
3.1.2.8 Lživá sebe prezentace	27
3.1.2.9 Sebeklam	27
3.1.2.10 Stylizace.....	27
3.1.2.11 Lži podmíněné sociálně psychologicky	28
3.1.2.12 Nevědomé lži	31
3.1.2.13 Lži související s duševní poruchou	34
3.1.3 Motivace ke lži	35
3.1.3.1 Lži s vysokou motivací (<i>high-stakes lies</i>)	36
3.1.3.2 Lži s nízkou motivací	36
3.1.4 Výchova jako determinant lhaní	37
3.2 Projevy lži.....	39
3.2.1 Neverbální projevy.....	40

3.2.2	Verbální projevy.....	42
3.3	Faktory ovlivňující vnímání lži	44
3.3.1	Determinanty mezosobní percepce	44
3.3.2	Atribuční procesy a kognitivní zkratky	45
3.3.3	Proč se nedaří lháře odhalit.....	46
3.4	Metody detekce lži	47
3.4.1	Statement Validity Assessment (SVA).....	47
3.4.2	„Monitorování reality“	49
3.4.3	Teorie „mikrovýrazů“	50
3.4.4	Proces odhalování lží – Model „MAGIC“	51
3.4.5	Přístrojové metody odhalování lži.....	51
3.4.5.1	Polygraf	52
3.4.5.1.1	Set Polygraf LX6-S.....	53
3.4.5.1.1.1	Polygraf LX6.....	53
3.4.5.1.1.2	Pneumograf	54
3.4.5.1.1.3	Senzor elektrodermální aktivity	54
3.4.5.1.1.4	Pletysmograf	54
3.4.5.1.1.5	LXSoftware	54
3.4.5.2	Hlasový analyzátor	55
3.4.5.3	Sledování očních pohybů (<i>eye-tracking</i>)	55
3.4.5.4	Brain fingerprinting	56
3.5	Shrnutí kapitoly věnované problematice lži	57
4	VÝSLECHOVÉ MÍSTNOSTI UŽÍVANÉ POLICEJNÍM ORGÁNEM	
	V SOUČASNOSTI	58
4.1	Videokonferenční místnost s videokonferenčním zařízením	58
4.2	Speciální výslechová místnost	59
4.2.1	Uspořádání speciální výslechové místnosti.....	59
4.2.1.1	Čekárna.....	60
4.2.1.2	Místnost pro dozorčí službu	61
4.2.1.3	Výslechová místnost	61
4.2.1.4	Technická místnost	62
4.2.2	Význam speciální výslechové místnosti v policejní praxi.....	62
4.2.3	Taktika výslechu ve speciální výslechové místnosti	63
4.2.4	Technický záznam výslechu	64

4.3	POL POINT	64
4.4	Mobilní výslechová místnost	66
4.5	Nejvíce příslušníky Policie ČR využívané místnosti, pro provádění výslechů.....	67
4.5.1	Standartní výslechová místnost oddělení Policie ČR	67
4.5.2	Kancelář policejního komisaře v budově Policie ČR.....	68
4.6	Shrnutí kapitoly věnované výslechovým místnostem	68
5	VÝVOJ UŽÍVÁNÍ VIDEOKONFERENCEČNÍHO ZAŘÍZENÍ PŘI ÚKONECH TRESTNÍHO ŘÍZENÍ OD ROKU 2018 DO SOUČASNOSTI.	69
5.1	Vyhodnocení účelu využívání videokonferenčního zařízení od roku 2018 do roku 2021	70
5.2	Vyhodnocení počtu provedených úkonů prostřednictvím videokonferenčního zařízení od roku 2018 do roku 2021	71
5.3	Úvaha o úspoře finančních prostředků díky využívání videokonferenčního zařízení	73
5.4	Analýza rozhovorů s příslušníky SKPV, na téma využívání videokonferenčního zařízení a jiné techniky	74
5.5	Shrnutí kapitoly věnované analýzám, vyhodnocení, úvaze a rozhovorům 77	
	ZÁVĚR.....	79
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	83

ÚVOD

Jedním z nejdůležitějších úkonů v rámci šetření, prověřování a vyšetřování trestné činnosti je výslech. Jedná se o velice důležitý úkon, kterým vyšetřovatel získává informace, neboli paměťové stopy, na základě kterých posunuje své vyšetřování dál, směrem k usvědčení pachatele. Z uvedeného důvodu je toto téma natolik zajímavé a důležité, že si jej autor, který je sám v pozici vrchního komisaře, se zařazením na odboru hospodářské kriminality, služby kriminální policie a vyšetřování Krajského ředitelství policie Hlavního města Prahy, vybral jako téma, při tvorbě této diplomové práce. Vzhledem k tomu, že vývoj kriminalistiky jde neustále kupředu, je zapotřebí na toto reagovat a nové metody začleňovat do kriminalistické praxe. Toto si autor uvědomuje, a proto jako téma své předchozí práce, kterou v roce 2019 obhájil před komisí Policejní akademie České republiky v Praze, zvolil využití videokonferenčního zařízení při úkonech trestního řízení. Toto téma popisuje ve zmíněném období novou metodu, užívanou při výsleších, taktéž i rekognicích, ale také i jiných vhodných úkonech trestního řízení. Výslech, který vedený prostřednictvím videokonferenčního zařízení, umožňuje online přenos obrazu a zvuku mezi vícero místy najednou, díky čemuž mohou být strany výslechu na různých místech, a přesto jsou všichni společně v tzv. „virtuální výslechové místnosti“. Takto lze online vyslýchat z videokonferenční místnosti policie osobu, která je ve výslechové místnosti některé z věznic, za účasti advokáta, který se nachází ve své kanceláři, za účasti státního zástupce či soudce, který je taktéž buď ve své kanceláři, nebo v jednací místnosti, a vše může opět online, ze své kanceláře, sledovat znalec. Takováto možnost, vyslýchat osoby prostřednictvím videokonferenčního zařízení, se osvědčila zejména v době pandemie koronaviru, kdy byla snad, i v některých chvílích, jedním, z velice mála možných způsobů, jak výslechy osob v rámci trestního řízení provádět bez rizika nákazy koronavirem. Na uvedené téma autor navázal i ve své diplomové práci s názvem Výslech a jeho provádění ve speciální výslechové místnosti současnosti, které po dohodě s vedoucím práce, rozšířil i o oblast detekce lži. Toto téma je pro budoucí využití, v sérii prací autora důležité.

Tato práce své čtenáře uvede do problematiky výslechu a jeho provádění za užití nových technických metod, do problematiky lži a možností, jak lež při samotném výslechu detekovat, jak provedené výslechy vyhodnocovat, jak se lží pracovat a hlavně, jak takové lhaní vůbec pochopit. V názvu uvedená další problematika, je oblast výslechových místností, kterou autor v základní rovině v práci popsal. V této oblasti ale bylo opět navázáno na předchozí autorem zpracovanou bakalářskou práci. Téma bylo doplněno o další výslechové místnosti, které policie v současné době, ale i historicky využívá, o problematiku nově se vyskytujících Pol Pointů a dalšímu z témat, kterému se hodlá autor v budoucnu věnovat, a to mobilním výslechovým místnostem. Při tvorbě této práce bylo vycházeno z řady publikací různých autorů. O těchto hlavních publikacích, které autor užil jako základní studijní prameny, při přípravě na tvorbu této práce, byla autorem vypracována rešerše a ostatní, v práci citované zdroje, autor uvedl v seznamu použité literatury.

1 TEORETICKÉ ASPEKTY A VÝCHODISKA

V úvodní části jsou vymezeny cíle práce, jsou zde popsány užití vědecké metody a nástroje, které autor použil při zpracování této diplomové práce. Současně obsahuje nezbytné rešerše základní literatury, která byla v práci užitá.

Pro potřebu základní srozumitelnosti popisovaného problému výsledku a jeho provádění ve speciálních výslechových místnostech současnosti a nad rámec i problematiky lži, která byla autorem po dohodě s vedoucím práce zahrnuta, budou v nadcházejících kapitolách vymezeny nejdůležitější pojmy ke každé z řešených problematik, což povede k základnímu pochopení problému, který tato práce popisuje.

1.1 Stanovení cíle práce, výzkumných metod a technik

Jak bylo naznačeno v úvodu, předmětem této diplomové práce je provádění výslechů ve speciálních výslechových místnostech současnosti a taktéž i problematika lži, se kterou je při každém výslechu pracováno. Cílem práce, který si autor stanovil, bude popis uvedené problematiky, který bude autorem vytvořen analýzou textů jiných autorů z řad odborné veřejnosti, který bude využit, nejen neodbornou veřejností, která se o problematiku provádění výslechů hodlá z různých důvodů zajímat, ale taktéž i pro odbornou veřejnost, která výstupy z této práce může použít jako základní text pro tvorbu závěrečné, nebo jiné práce. Práce autora je mimo jiné určena i pro posluchače denního, nebo kombinovaného studia kriminalistiky na vysokých, nebo středních školách. Práce autora je taktéž vhodná i jako studijní materiál pro posluchače základní odborné přípravy příslušníků Policie České republiky nebo strážníků městské policie.

Pro zpracování této práce byly použity následující metody:

a) Historická metoda

Jedná se o analýzu minulosti určitého objektu, který je zkoumán. Touto analýzou by měl začínat každý výzkum. Prostřednictvím této metody se bude autor zaměřovat na počet a druhy provedených úkonů prostřednictvím

videokonferenčního zařízení, a to od roku 2014, kdy projekt začlenění videokonferenčního zařízení začal, až do července roku 2022, kdy probíhala tvorba této práce. Výchozím materiálem budou statistiky využívání videokonferenčního zařízení u Policie ČR.

b) Analýza statistických dat

Prostřednictvím této metody, bude autor srovnávat hodnoty, týkající se prováděných úkonů prostřednictvím videokonferenčního zařízení. Výchozím materiálem pro analýzu statistických dat budou autorem získané statistiky využívání videokonferenčního zařízení u Policie ČR.

c) Prognostické metody

Kromě hodnocení minulosti nebo poznávání současného stavu, se autor v této práci zabýval i odhadem pravděpodobného dalšího vývoje v problematice užívání videokonferenčního zařízení u Policie ČR. Jako v obou předchozích případech, budou výchozím materiálem autorem získané statistiky využívání videokonferenčního zařízení u Policie ČR.

Autor při tvorbě této práce užil následující výzkumné techniky:

a) Řízený rozhovor

Jak již bylo řečeno, autor vedl řízené rozhovory s kolegy z řad vyšetřovatelů nejzávažnější trestné činnosti. Rozhovory navazovaly na skutečnosti zjištěné dotazníkovým šetřením z roku 2018, kdy výstup z provedených rozhovorů byl užít jako podklad k vyhodnocení vývoje povědomí příslušníků PČR o možnostech využití videokonferenčního zařízení. V rámci rozhovorů byla řešena i další důležitá témata, která příslušníci pokládali za nutné v rozhovorech zmínit, jednalo se zejména o technickou vybavenost příslušníků apod.

b) Analýza časových řad

Prostřednictvím této techniky byla do číselně a graficky vyjádřených časových řad uspořádána data o využívání videokonferenčních zařízení.

1.2 Rešerše literatury a dosavadní zjištění

Problematika výsledku a jeho provádění ve výslechových místnostech je popsána již v mnoha publikacích. Tématem výsledku a jeho prováděním se autor již zabýval ve své bakalářské práci, kterou obhájil v roce 2019, z uvedeného důvodu nebude v této práci již popisovat teorii výsledku a jeho provádění prostřednictvím videokonferenčního zařízení ve videokonferenční místnosti. Autor tak naváže na tuto problematiku dalšími tématy. K tomuto je důležité zvolit literaturu jako zdroj při tvorbě této práce.

Pro studium problematiky a vytvoření struktury své práce, využil autor jako hlavní zdroje zejména následující monografie:

ČÁP, J., (2022) *Aplikace zkoušky spolehlivosti*. První vyd. Policejní akademie České republiky v Praze. Praha. ISBN 978-80-7251-532-5.

Jedná se o jednu z problematik, které se věnuje vedoucí závěrečné práce autora, tuto publikaci autor využil jako svůj hlavní zdroj pro formální úpravu a strukturu své práce.

KONRÁD, Z. et al.. (2021) *Kriminalistika: Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-859-4.

Uvedená publikace s názvem *Kriminalistika – kriminalistická taktika a metody vyšetřování* referuje o kriminalistickém poznání, zejména v oblasti kriminalisticko- taktických metod a metodiky vyšetřování trestné činnosti. Uvedená publikace je určena širokému okruhu osob, kterých se kriminalistická věda v jejich pracovním zaměření přímo dotýká. Uvedená kniha však je i vhodnou pomůckou a zdrojem informací při studiu kriminalistiky širokého okruhu vysokých škol, na kterých probíhá řešení řady vědeckovýzkumných úkolů kriminalisticko-taktického zaměření, jako například zkoumání kriminalistických stop, zkoumání procesu kriminalistické identifikace a v neposlední řadě i dokazování trestné činnosti.

KONRÁD, Z., MUSIL, J., SUCHÁNEK, J., (2004) *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 660 s., ISBN 80-7179-878-9.

Uvedená učebnice, která je svými autory nazvána pojmem Kriminalistika, obsahuje veškeré podstatné části systému kriminalistické nauky. Teorie uvedená v této učebnici je jejími autory podložena případy z české ale i zahraniční praxe. Celá učebnice obsahuje jak pojetí o kriminalistické technice, tak i nauku o kriminalistické taktice a metodice vyšetřování trestných činů. Ž výše uvedených důvodů je tato učebnice kriminalistiky velice vhodná jako studijní text pro studenty nejen právnických oborů ale i jiných zaměření. Učebnice je díky svému obsahu velmi vhodná jako pracovní pomůcka policistům, státním zástupcům a soudcům, ale také advokátům.

STRAUS, J., NĚMEC, M., (2009) *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-214-1.

Publikace s názvem *Teorie a metodologie kriminalistiky* je základním podkladem pro studium na vysoké škole a následnou přípravu na úspěšné složení státní závěrečné zkoušky z předmětu Kriminalistika. Práce je samozřejmě vhodná i pro studium kriminalistické metodiky nižších stupňů školské soustavy a taktéž i všem, kteří se o danou problematiku zajímají. Jednotlivé kapitoly se zaměřují na problémy kriminalistické teorie, do kterých jsou zahrnuty i nové poznatky kriminalistické vědy. Pro hlubší studium jednotlivých metodik je v publikaci uveden seznam literárních zdrojů, které autoři při tvorbě této publikace užíli.

ČÍRTKOVÁ, L., (2004) *Forezní psychologie*. Vyd. 3. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., ISBN 80-86473-876-4.

Práce s názvem *Forezní psychologie* čtenářům referuje o aplikované psychologii zaměřené na oblast kriminality. Autorkou je tato problematika představena srozumitelnou formou. Autorka v publikaci užívá řadu ilustrací a konkrétních příkladů. Publikaci autorka zpracovala především jako vysokoškolskou učebnici. Obsah učebnice je v úvodu zaměřen na informace o forezní psychologii a historii forezní psychologie. Dále se v učebnici autorka zaměřila na předání poznatků o psychologii pachatelů a obětí trestných činů,

psychologii výslechu a psychologii výpovědi. V učebnici nejsou opomenuty informace o profilování či posuzování vážnosti hrozby. K atraktivním částem učebnice bezesporu patří kapitola, kterou autorka věnovala pachatelům i obětem vybraných deliktů. Linie jde od sériových vražd, přes znásilnění, telefonní teror, až po domácí násilí. Učebnice taktéž popisuje psychologické zvláštnosti a různé typy pachatelů trestné činnosti. Součástí informací, které autorka čtenářům v učebnici předává, jsou i pochody viktimizace u obětí trestných činů. V závěrečné kapitole autorka seznamuje čtenáře s využíváním psychologie při vyšetřování trestní činnosti kriminálních činů.

MATOUŠKOVÁ, I., (2013) *Aplikovaná forenzní psychologie, Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-247-4580-0.*

Publikace s názvem Aplikovaná forenzní psychologie se zabývá nejen, jak název napovídá, základními otázkami a tématy aplikované forenzní psychologie, ale též i oblastmi interdisciplinárními, a to hlavně oblastí trestně právní, kriminologickou a v neposlední řadě též i kriminalistickou. Autorka publikaci utvořila ve velice přehledné formě a proto je tato publikace vhodná jako základní odborný text při utvoření si představy o problematice.

DOHNALOVÁ, Z., ŠTĚPÁNKOVÁ, D., (2019) *Fyziodetekční vyšetření, Praha: Kriminalistický ústav Policie ČR.*

Jedná se o dílo autorů, kteří publikaci utvořili na základě svých odborných znalostí a vlastních bohatých zkušeností s fyziodetekčním vyšetřením. Publikace je určena především policistům, ale také dalším subjektům z řad orgánů činných v trestním řízení, kterým poslouží jako tzv. kuchařka, jejímž prostřednictvím získají přehled o problematice fyziodetekce.

Autor této diplomové práce při studiu problematik, při přípravě na psaní a samotném psaní této diplomové práce použil i akademické práce, které se problematice výslechu, výslechovým místnostem a problematice lži, která byla do diplomové práce po dohodě s vedoucím práce taktéž zahrnuta, zabývají. Takto byly zejména užity následující závěrečné práce:

ŠVARC, V., (2021) *Měření na detektoru lži*, Zlín, Diplomová práce, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta aplikované informatiky, vedoucí práce doc. Mgr. Milan Adámek, Ph.D.

Jedná se o závěrečnou práci, ve které se autor zabývá užitím detektoru lži při sledování změn fyziologických funkcí, v návaznosti na vykonávaný pohyb. V teoretické části práce autor shrnuje nejdůležitější poznatky z oblasti dokazování v trestním řízení, zabývá se věrohodností výpovědí, a věnuje se definicím pojmů lež, pravda, polopravda, motivace ke lhavosti a možnost detekce lži. Tuto kapitulu autor uzavírá pojednáním o detektoru lži a jeho praktickém využití v kriminalistice. V praktické části se autor věnuje samotnému měření a jeho vyhodnocování, kdy cílem měření je zjistit, zda je možné využít detektor lži i během vykonávání základních pohybů a přitom dosáhnout relevantních výsledků. Dílčím cílem práce autora je také zjistit, zda je možné rozeznat fyziologické projevy, které jsou způsobené pohybem, od změn, které jsou vyvolány emocemi.

LUXOVÁ, Z., (2021) *Výslech ve speciální výslechové místnosti*, Praha, Bakalářská práce, AMBIS vysoká škola, a.s., Katedra bezpečnosti a práva, Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Karel Locker.

Jedná se o závěrečnou práci, ve které autorka pojednává o vybavenosti speciálních výslechových místností, které jsou určeny zejména pro děti, k provedení výslechu nezletilých svědků nebo obětí. Uvedená práce také popisuje historii speciálních výslechových místností, zmiňuje i historii samotného výslechu, pojednává o jednotlivých druzích výslechu, o přípravě a taktickém vedení výslechu a zmiňována jsou různá specifika výslechu a informace o dokumentaci výslechu.

1.3 Shrnutí úvodní kapitoly

Autor v této úvodní kapitole uvedl základní parametry zpracování své práce, stanovil cíl práce, a uvedl, jaké byly použité metody a nástroje, při získávání informací, pro tvorbu této práce. Vzhledem k tomu, že autor při tvorbě své práce použil mnoho zdrojů, tak u těch hlavních zdrojů, které autor použil při studiu, provedl rešerše. Další zdroje práce, díky kterým autor podchytil problematiku co do teoretického základu, a které využil k tomu, aby utvořil jednotlivé kapitoly práce, uvedl tyto na závěr práce, v seznamu použité literatury.

2 VÝSLECH

2.1 Pojem výslech

Z pohledu Musila je rozlišováno dvojí chápání toho, co je výslech. Musil výslech rozděluje na pojem podle trestního práva a podle kriminalistiky, kdy „*Trestní řád obsahuje trestněprávní pravidla výslechu, zatímco taktické a organizační otázky jsou předmětem zkoumání kriminalistiky, kde je výslech považován za jednu z kriminalistických metod, kterou se formou výpovědi získávají kriminalisticky a právně relevantní informace z paměťových stop, obsažených ve vědomí vyslýchaných osob*“.¹

Spurný, ovšem, ve své knize „*Psychologie výslechu*“, na rozdíl od Musila, rozeznává trojí pojetí výslechu a to z pohledu trestního práva, z pohledu kriminalistiky a z pohledu forenzní psychologie. Přímou tedy Spurný uvádí, že „*na výslech lze nahlížet jako na procesní úkon z pohledu trestního práva, na kriminalistickou metodu z pohledu kriminalistiky a také na specifickou formu sociálního styku z pohledu forenzní psychologie*“.²

2.2 Výslech v pojetí trestního práva

Trestní právo pohlíží na výslech jako na jeden z nejdůležitějších a jeden z nejčastěji používaných úkonů, při kterém dochází k získávání důkazních prostředků. Výslechem můžeme získat důležité informace o tom, co je předmětem vyšetřování policejního orgánu. Výslechem získáváme informace v nejčastějších případech z výpovědi svědků nebo pachatelů.

Trestní řád, se výslechem zabývá zejména v hlavě páté. Výslech obviněného je v trestním řádu upraven v §§ 91 až 95, které se přiměřeně uplatňují i v postupu podle § 179b odst. 3) trestního řádu. Ve zkráceném přípravném řízení jsou v § 76 tr. řádu upraveny podmínky pro výslech osoby zadržené, která je podezřelá ze

¹ MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. a kol. (2003) *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní.*

² SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*, Praha: Nakladatelství Portál, s.r.o., s. 13

spáchání nějakého trestného činu. Výslech obžalovaného je upraven §§ 207 až v 208 trestního řádu. V hlavě páté je mimo výslechu obviněného upraven i výslech svědka, a to v §§ 97 až 104 trestního řádu. Institut výslechu, není omezen jen na výslech obviněného a svědka, ale podle § 108 trestního řádu, lze vyslýchat i znalce.

2.3 Výslech v kriminalistickém pojetí

Oproti pohledu trestněprávního, se Kriminalistika zabývá faktickou stránkou výslechu. Výslech je z pohledu kriminalistického považován za součást podboru kriminalistiky, konkrétně neoddelitelné součásti kriminalistiky a to kriminalistické taktiky. Kriminalistická taktika zkoumá hlavně paměťové stopy a má v systému kriminalistiky své důležité místo a rovnocenné postavení s kriminalistickou technikou, která oproti kriminalistické taktice zkoumá materiální stopy.³

Výslech z pohledu kriminalistiky je považován za nejvíce rozšířenou metodu kriminalistické praxe. V některých případech dokonce výslech bývá při absenci jiných důkazů jediným prostředkem, kterým můžeme získat informace o spáchaném trestném činu.

Při provádění výslechu musí vyslýchající postupovat dle zákonem stanovených pravidel, jinak není kupříkladu možné výslechem získaný důkaz brát jako právně relevantní důkaz. Při výslechu je výpověď vyslýchaného podrobně zapisována do protokolu. Je ale možné zaznamenat výslech užitím technických prostředků, jako jsou kamera či zvukové záznamové zařízení.⁴

Mezi kriminalisticko-taktickými metodami, jako jsou např. plánování procesu odhalování, objasňování a vyšetřování trestných činů, rekognice apod. má výslech své rovnocenné postavení.

Z pohledu Konráda *výslechem v kriminalistice rozumíme kriminalistickou metodu, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a*

³ STRAUS, J. a kol., (2005) *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., s. 10

⁴ MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. a kol. (2007) *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, s. 417

*právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslychaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslychaného i vyslychajícího.*⁵

*Výpovědi se podle Konráda rozumí sdělení vyslychané osoby učiněné v průběhu výslechu a zadokumentované podle příslušných právních předpisů.*⁶

2.4 Shrnutí kapitoly věnované pojmu výslech

Celou problematiku výslechu, již autor teoreticky zpracoval ve své bakalářské práci s názvem *Využití videokonferenčního zařízení při úkonech trestního řízení*, kterou před komisí Policejní akademie ČR v Praze obhájil v roce 2019, a proto se teorii výslechu v této práci věnoval pouze v základním pojmovém vymezení. V případě čtenářovy potřeby autor odkazuje na jeho již zmíněnou bakalářskou práci.

⁵ PORADA, V a kol. (2016) *Kriminalistika. Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: Aleš Čeněk, 1018 s. ISBN 978-80-7380-589-0

⁶ Tamtéž

3 LEŽ

3.1 Definice lži

Lež z pohledu psychologie nebo psychiatrie ale také z pohledu filosofie, není snadné jednoduše definovat, a to ač se na ni díváme jako na běžný prostředek komunikace nebo jako na komunikační problém. O lži můžeme obecně říci, že jako lež je možné považovat jednak nepravdivé prohlášení o nějaké osobě, nebo o skupině osob ze strany jiné osoby nebo jiné skupiny lidí, přičemž ten, kdo takové nepravdivé prohlášení říká, si je své lži vědom. Takováto lež, může být sdělována z mnoha důvodů a s různým množstvím úspěchu.⁷

Jedna z definic lži říká, že je lež „typ klamu, mající formu nepravdivého výroku, zpravidla s vědomým záměrem oklamat druhé, za účelem získání nějaké výhody, či vyhnutí se trestu.“⁸ V psychologickém slovníku je lhaní (angl. *lie, lying*) definováno jako „vydávání nepravdy za pravdu“. Psychologický slovník dále lhaní rozlišuje na neurotické, psychotické a psychopatické. U lhaní neurotického jde buď o úsilí uniknout z nepříjemné situace, nebo také upoutat na sebe pozornost druhých. U psychotických lidí jde o chování, které je odtržené od reality a někdy je daleko nebezpečnější, a to když není včas rozeznáno. Lhaní psychopatů je ve většině případů účelové, vedoucí k podvedení druhých lidí. Ve lhaní mohou nastat i výjimky, které ačkoliv lží jsou, jako takové se za lhaní nepovažují. Jde v tomto případě především o lhaní malých dětí ve věku do pěti let. Lhaní může být také projevem některé z duševních chorob, v tomto případě se tato lež nazývá bájevitá lhavost neboli *pseudologia phantastica*.⁹

Je zřejmé, že ve veškerých situacích, ve kterých někdo neříká pravdu, jej není možné považovat automaticky za lhající osobu. Kupříkladu v případě, kdy byl někdo sám oklamán, uvěřil něčemu sdělení, které nebylo pravdou a toto sdělení následně šíří mezi další osoby, ačkoliv vůbec netuší, že to není pravda, není možné o tomto člověku říci, že je lhář, protože si neuvědomuje, že to co říká, není

⁷ VRIJ, A., GRAHAM, S. (1997). *Individual differences between liars and the ability to detect lies. Expert Evidence*, 5(4), 144-148.

⁸ VYBÍRAL, Z. (2003). *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. (Vyd. 1., 175 s.) Praha: Portál

⁹ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. (2000). *Psychologický slovník*. (Vyd. 1., 774 s.) Praha: Portál.

pravda, a sdělení, které se od někoho dozvěděl, šíří v dobré víře, tedy s vědomím, že se jedná o pravdu.¹⁰

Rozdíl, také je, zda lže člověk, který je v pozici pachatele, nebo člověk, který se stal obětí. Protože lež je také situační konstrukt, zaměřený na zvládnutí nějaké situace, tzv. sloužící k „vybruslení“ z ní, je tedy nutné připustit, že je skutečně důležité vědět, kdo, proč a dokonce v jaké pozici lže, nebo neříká pravdu a to jak vědomě, tak i nevědomě.¹¹

Jak tedy z výše uvedeného vyplývá, není jednoduché lež jednoznačně určit, tedy určit, kdo vědomě lže a kdo pouze neříká pravdu, tedy říká informaci, kterou za pravdu pojal od jiné osoby a neví, že se jedná o lež. Je proto důležité k odhalení lži znát relevantní informace.

3.1.1 Lež, polopravda, pravda

To, co jeden člověk považuje za pravdu, může být druhým označeno za lež. Není tedy možné hovořit o jasných, či objektivních hranicích této oblasti. To jaké jsou rozdíly v porozumění pojmu lež, polopravda nebo pravda, je mimo jiné podmíněno kulturou a všeobecně i informovaností. Zdá se, že pravda jako taková je vnímána jen jako jedna, naproti tomu lež má více podob a to v závislosti na míře, kterou jsou informace zkreslené, nebo na tom, jaký má ten, kdo lež prezentuje, záměr. Naproti tomu polopravda je okolím vnímána jako informace, která je neúplná, přičemž jedna nebo hned několik zásadních částí skutečnosti je záměrně prezentujícím zatajena^{12 13} Jedním z hlavních předpokladů pro polopravdu v tom, co prezentující říká, je skutečnost, že zatajená část či odprezentovaná neúplná informace je relevantní z hlediska adresáta komunikace.¹⁴ V tom, co je lež, či co je pravda, komplikuje skutečnost to, že ani samotní adresáti té informace neví, co všechno by adresáti měli nebo co všechno by chtěli

¹⁰ VYBÍRAL, Z. (2003). *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. (Vyd. 1., 175 s.) Praha: Portál

¹¹ GORDON, A. K., MILLER, A. G. (2000). Perspective differences in the construal of lies. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 1, 46-55.

¹² DALLOZ, D. (2002). *Lhaní*. (Vyd. 1., 108 s.) Praha: Portál.

¹³ BENÍŠKOVÁ, T. (2010). *Když dítě lže*. (Vyd. 1., 106 s.) Praha: Grada.

¹⁴ KONEČNÝ, Š. (2011). *Fenomén lhaní v prostředí internetu*. (1. vyd., 121 s.) Brno: Masarykova univerzita.

vědět. „Ve skutečnosti mezi sebou lidé hovoří všeobecně především v neúplných pravdách, či tzv. polopravdách.¹⁵

Například americký psycholog Paul Ekman, který se problematikou lži zabývá již mnoho let, rozlišuje objektivní lež jako takovou, ale také další druhy lži, které nazývá pojmem klamání. Pro potřeby své teorie stanovil dvě kritéria lhaní:

- **Kritérium úmyslu s možností volby:** člověk se chystá lhát. Naschvál, a tedy zcela úmyslně, zvolil lhaní. Přitom má ale na výběr mezi tím, zda říci pravdu nebo tím zda lhát. Pokud by tedy chtěl, mohl by si vybrat říkat pravdu. Což ale odporuje jeho záměru, protože se rozhodl lhát.
- **Kritérium nenaznačení adresátovi, že je obelháván:** podle tohoto druhého kritéria není lhářem například kouzelník, třebaže nesděluje svému publiku pravdu. Celá situace, provázející jeho kouzelnického představení, totiž nepřímou říká jeho publiku, že jeho představení je lež.¹⁶

Pokud se chceme dopátrat co nejvěrnějšího obrazu skutečnosti, nestačí, aby svědek slíbil, že bude vypovídat pravdu, je nutné, aby se také zavázal k tomu, že žádné důležité informace před soudem nezatají a že nebude vypovídat nic jiného, než to, co je pravdou, nebude tedy lhát a podsouvat smyšlené informace.¹⁷ Toto je možno ukázat také na podobě přísahy soudního svědectví, která je v téměř totožné formě používána v mnoha zemích světa: „...zavazuji se, že budu vypovídat pravdu, celou pravdu a nic než pravdu.“¹⁸

Je třeba také zmínit ještě fakt, že v některých případech se jistá přetvářka, nebo lež, stanou tak velkou pevnou součástí osobnosti člověka, že tento jedinec již neumí oddělit lež od pravdy. Je možno si tuto problematiku představit jako masku, která časem přiroste k obličejí nositele natolik, že s ním splyne a stane se jeho součástí. Příkladem takovéto „masky“ může být velice ušlechtilé chování, které se stane obrazem pouze schopnosti jedince se adaptovat na požadavky celé společnosti. Přetvářka je v některých případech dokonce vyžadovaná samotnými

¹⁵ VYBÍRAL, Z. (2003). *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. (Vyd. 1., 175 s.) Praha: Portál.

¹⁶ EKMAN, P. (1985). *Telling Lies: Clues to Deceit in the Marketplace, Politics, and Marriages*. New York: W.W. Norton & Co.

¹⁷ NASHER, J. (2011). *Jak prokouknout lež a odhalit pravdu*. (1. vyd., 194 s.) Praha: Grada.

¹⁸ MATOUŠKOVÁ, I. (2013). *Aplikovaná forenzní psychologie*. (1. vyd., 296 s.) Praha: Grada.

společenskými normami, a to ať se jedná o normy chování v restauraci, nebo vůči společensky významným osobám. Je tedy na místě říci, že se někdy člověk přetvařuje nebo lže, aby se choval v souladu se zásadami slušného a společensky požadovaného chování.¹⁹ Ekman poukázal na souvislost např. se soutěží krásy, kdy při korunovaci nové Miss, daná společensky vyžadovaná pravidla nutí soutěžící, za zachování osobního „dekora“, mít na tváři úsměv a výraz, který naznačuje, že vítězství své konkurentce přejí, v situaci, kdy dochází k jejímu korunování. Přestože je zcela jasné, že to v tak emočně vypjaté situaci, plně zklamání z prohry, nemůže být zcela pravda. Jako důkaz je možné uvést i upřímný pláč vítězky soutěže, která jako jediná, nemusí žádné emoce předstírat.²⁰

3.1.2 Druhy a formy lži

Profesor Dan Ariely ve své práci, která byla uvedena v roce 2012, odhaduje, že každý člověk sdělí alespoň částečnou nepravdu až dvěstěkrát za den. Ve většině případů pak lže slovy, mnohdy písemně, ale také s úsměvem, polibkem a dalšími mimoslovními projevy.²¹

Pravděpodobně nejtypičtějším a nejzajímavějším nepravdy, se kterými je možné se v mezilidské komunikaci každodenně setkat jsou podle Šamánkové, Nováka a Mleziva.^{22 23}

3.1.2.1 Lež prostá

Je to základní a zřejmě i nejběžnější druh lži, u které je nepravda vědomě vydávaná za něco, co objektivně platí za pravdu. Schopnost používat záměrně lež, vyžaduje od lháře jeho dostatečnou zralost. Vědomého lhaní je schopnost lidí,

¹⁹ WARREN, G., SCHERTLER, E., BUL, P. (2009). Detecting deception from emotional and unemotional cues. *Journal of Nonverbal Behavior*, 33, 59-69.

²⁰ EKMAN, P. (1997). Lying and deception. *Memory for everyday and emotional events*, 333-348.

²¹ ARIELY, D. (2012). *Jak drahá je nepoctivost: proč každému lžeme, hlavně sami sobě*. (Vyd. 1., 214 s.) Praha: Práh.

²² ŠAMÁNKOVÁ, D., NOVÁK, T. (2007). *Pravda a lež v partnerství*. (Vyd. 1., 144 s.) Praha: Grada.

²³ MLEZIVA, E. (2000). *Encyklopedie lži, podvádění a klamání s příklady a obrana proti nim*. (Vyd. 1., 238 s.) Praha: Vyšehrad.

kteří obvykle dosáhly věku tří až pěti let. Nejčastěji je jejich lež motivovaná snahou po osobním zisku nebo snahou vyhnout se nepříjemnostem.“²⁴

3.1.2.2 Lež milosrdná

Této lži se říká také zbožná lež nebo lež bílá neboli „pia fraus“. Jedná se o lež, kterou používají při komunikaci lékaři.²⁵ Uvedená lež se týká sdělování optimistické prognózy pacientovi, který se nachází v beznadějném stavu. Tento postup se užíval až do šedesátých let minulého století. V dnešní době, je tento postup, zejména v anglosaské medicíně, vyloučen. V České republice je v pravomoci lékaře, zda se rozhodne pacientovi sdělit pravdu celou či pouze částečnou. Silné postavení při sdělování celé pravdy ústy lékařů mají oporu v uplatňování základního lidského práva, konkrétně práva na informace a práva využít poslední dny života k urovnání osobních záležitostí. V psychologickém slovníku je milosrdná lež uvedena jako „výrok, který ochraňuje druhého nebo skupinu lidí před citovým poraněním. V tomto slovníku je mezi milosrdné lži zařazen kupříkladu i ženský orgasmus.“²⁶

3.1.2.3 Bájevá lhavost (pseudologia phantastica)

Styl tohoto lhaní velmi dobře vystihuje jeho předchozí název „mýtománie“. Jedná se o šíření mýtů a bájí o sobě a taktéž i o druhých. Je to neúmyslná snaha se zviditelnit u ostatních lidí nadměrnou představivostí a mimořádnými fabulačními schopnostmi. Nejedná se ale o lhaní, kterým by chtěl někdo druhého poškodit. V psychologickém slovníku je bájevá lhavost vysvětlována jako obsedantně-kompulzivní sklon si vymýšlet a sdělovat druhým nepravdivé události, které se nestaly tak, jak jsou prezentovány, které jsou účelové a které slouží především k upoutání pozornosti k vlastní osobě řečníka. Tyto lži se objevují nejčastěji u různých forem duševních chorob. V dětství bájevá lhavost sama odezní.“²⁷

²⁴ ŠAMÁNKOVÁ, D., NOVÁK, T. (2007). *Pravda a lež v partnerství*. (Vyd. 1., 144 s.) Praha: Grada.

²⁵ tamtéž

²⁶ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. (2000). *Psychologický slovník*. (Vyd. 1., 774 s.) Praha: Portál.

²⁷ tamtéž

3.1.2.4 Smyšlenka (konfabulace)

Tento termín je používán pro „nepravé lži“, výmysly a bájná tvrzení dětí, které jsou ve věku do cca 7 let. Taktéž se vyskytují u některých duševních poruch a při vážnějších ztrátách paměti, které souvisí s alkoholickou poruchou nebo senilní demencí. Konfabulace neboli smyšlenka není prožitá, neodpovídá skutečnosti, dítě si u smyšlenky není vědomo, že lže.

3.1.2.5 Nepravá intence

Jedná se o vysílání falešných signálů, které nejsou v souladu s obsahem slov, kterými řečník druhému okolí sděluje nějaké informace. Příkladem může být třeba vědomý úsměv, kterým řečník maskuje závažnost jeho sdělení. Jedná se v podstatě o použití jiného emočního zabarvení při předávání informací, které může mít za následek zkreslení skutečného stavu. Vybíral k nepravým intencím uvedl, že velmi záleží na kontextu. Pro správné vyhodnocení intencí je komplikující i fakt, že v některých případech ani sám mluvčí nemusí ve chvíli vyslovení informace vědět, jestli myslí tuto intenci vážně, nebo ne.²⁸

3.1.2.6 Klamná zpětná vazba

Jedná se o jeden z triků pozitivní psychologie. Vychází ze zásady, že pochvala zlepšuje výkon. Z uvedeného důvodu se vyplatí chválit toho, jehož nasazení je potřeba zlepšit a to bez ohledu na skutečnou kvalitu jeho výkonu. Funkčnost této metody potvrzují klasické pokusy uskutečňované v USA, ve kterých byly výsledky skvělých žáků úmyslně podhodnocovány, naopak výsledky průměrných či horších žáků byly naopak nadhodnocovány. Výsledkem tohoto pokusu bylo, že studijní prospěch skupiny skutečně vynikajících žáků, jejichž výsledky byly podhodnoceny, se zhoršovaly, zatímco u průměrných, či horších žáků, se výsledky zlepšovaly.

²⁸ VYBÍRAL, Z. (2003). *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. (Vyd. 1., 175 s.) Praha: Portál.

3.1.2.7 Zástupná identita

Jedná se o vytváření jakéhosi druhého já. Takový člověk se snaží předstírat, že je někým jiným, než kým ve skutečnosti je. Prostorem pro vytváření dokonce i mnohačetných zástupných identit, je virtuální prostředí a elektronická komunikace. Na internetových portálech zabývajících se komunikací mezi lidmi, je možné vystupovat v několika rolích najednou. Nebezpečí tohoto není ani tak v možném odhalení pravé identity takového člověka, ale v tom, že emoce, které vznikají jako reakce na virtuální prostředí, jsou skutečné. Tyto emoce se nevztahují ke skutečným podnětům, ale jen k vlastním obsahům mysli konkrétního člověka, které tento člověk do virtuální komunikace promítá.²⁹

3.1.2.8 Lživá sebe prezentace

Jedná se o nekvalitní variantu zástupné identity, či o její předstupeň, pomocí které osoba nepředstírá, že je někdo jiný, ale mění některé své atributy a projevy více žádoucím způsobem. Tento způsob sebe prezentace má za cíl získání obdivu a zájmu okolí.

3.1.2.9 Sebeklam

Jedná se o sebepřesvědčení toho, kdo nemluví pravdu v to, co tento nepravdivého říká. Je možné říci, že pokud dojde k sebepřesvědčení tento výrok poté již nelze označit za lhaní, rozhodně ne ve smyslu vědomého lhaní. Propadat sebeklamům má tendenci mnoho lidí a to alespoň v určité míře. Některé sebeklamy jsou také projevem duševních nemocí, zasahujících do normálního myšlení. Klasickým zástupcem takovýchto duševní nemocí je mentální anorexie, paranoia a taktéž i bludná produkce.

3.1.2.10 Stylizace

Jedná se o jakýsi druh lži, která se může týkat jak sebe sama, tak i druhých lidí. Druzí lidé pak nejsou někým vnímání a následovně i hodnoceni podle toho,

²⁹ VYBÍRAL, Z. (2003). *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. (Vyd. 1., 175 s.) Praha: Portál.

jací doopravdy jsou, ale podle vzorce, který se týká toho, jak je určeno, kým by měli být. Sám sebe pak dotyčný spatřuje také velmi po svém, obvykle se dotyčný nadhodnocuje. Co se týká druhých, jde v některých případech o velmi vyhraněné představy o tom, jaký by ten, či onen měl být, což podle takto nastaveného vzorce, může být ve skutečnosti mnohdy obtížně naplnit, a proto se podobají spíše nějakému snění o ideálu.

3.1.2.11 Lži podmíněné sociálně psychologicky

Označení pro tento druh lži je tzv. společenská lež, protože se váže k situacím, které vzniknou na základě komunikace především mezi přáteli, partnery, či v rodině, a nebo, vycházejí z určených pravidel a tradic, ve společnosti. Jakkoli jsou tyto lži užitečné v mezilidském kontaktu, jsou ve své hypertrofované podobě silně negativním činitelem, ve vztahu k druhým lidem.³⁰

a) Přesvědčení

Jedná se o postoj osoby založený na víře, že jistý soubor informací a názorů je správný a platný, nebo naopak nesprávný a neplatný. Přesvědčení může sahat od zcela iracionální víry v různé bájně postavy, až po víru v nezpochybnitelnost jistých vědeckých zjištění.³¹

b) Předsudek

Allport definuje předsudek jako nelibý až nepřátelský postoj vůči osobě, který směřuje k určitému okruhu osob. Nejčastějším zdrojem předsudků jsou špatně zpracované, povrchně generalizované a emocionálně nadhodnocené, individuální zkušenosti, které vycházejí z nesprávného interpretování například něčího chování či vzhledu. Je třeba zmínit i tzv. pozitivní předsudky, tzn. optimistické nebo velice vstřícné postoje, vůči osobě nebo osobám jen proto, že mají kladné rysy jim připisované na základě příslušnosti k určité skupině osob podle barvy kůže, jazyka, zvyků, myšlení, atd. Příkladem pozitivních předsudků může být i

³⁰ ŠAMÁNKOVÁ, D., NOVÁK, T. (2007). *Pravda a lež v partnerství*. (Vyd. 1., 144 s.) Praha: Grada.

³¹ tamtéž

přesvědčení, že lékař je automaticky slušný člověk, že veterinář má rád všechna zvířata, apod.³²

c) Stereotyp

Waltr Lippmann označuje stereotyp, jako zkratkovité představy o věcech, osobách nebo např. institucích. Tyto zkratkovité představy jsou přikládány všem jednotlivcům, patřícím k jisté skupině. Základem stereotypů může být opět lživá generalizace. Stereotyp může být vnímán jako navyklý způsob jednání, v sociální sféře pak zkratkovité a dopředu utvořené obrazce usnadňující zpracování informací, i za cenu jejich zkreslení. Poměrně výrazné zkreslení, se může objevit např. ve stereotypech pohlavních, tj. v názorech, míněních a představách o příslušnících jak vlastního, tak druhého pohlaví. Nebezpečné je potom zejména snižování některé osoby prostřednictvím pohlavních stereotypů založených na lži o výlučných schopnostech jednoho nebo druhého pohlaví. K označení takovýchto generalizovaných lží se používá termín „sexismus“. Nicméně existuje i opak ve vnímání stereotypních charakteristik, a to jejich kladné pojetí. Klad či zápor v rámci takového přisuzování, společné mají to, že neodpovídají pravdě a jsou záměrně přizpůsobovány.

d) Pověra

Šamánková a Novák uvádí, že „pověra vzniká z podhoubí předsudků a stereotypů, ve směsi s magickým myšlením a iracionální vírou.“³³ Pověrou může být i přesvědčení, nebo nějaký historicky zkreslený fakt, o nějaké významné události, či o životě nějaké známé osobnosti. Tato přesvědčení zakládající se na nepravdě a mající tendenci, se v průběhu času vyvíjet, a utvářet se podle prostředí, ve kterém jsou předávány.³⁴

e) Mýtus

Tímto slovem se označuje vyprávění, které má charakteristický vztah k náboženskému výkladu světa, povětšinou se předává z generace na generaci, a činí si nárok na všeobecnou platnost. Mohou vysvětlovat původ člověka, zvířat i

³² ALLPORT, G. (2004). O povaze předsudků. (V českém jazyce vyd. 1., 574 s.) Praha: Prostor.

³³ ŠAMÁNKOVÁ, D., NOVÁK, T. (2007). *Pravda a lež v partnerství*. (Vyd. 1., 144 s.) Praha: Grada.

³⁴ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. (2000). *Psychologický slovník*. (Vyd. 1., 774 s.) Praha: Portál.

rostlin, nebo rovnou vznik či zánik celého světa. Dalším charakteristickým znakem těchto „kulturních lží“ je jejich odlišnost vyplývající z kultury, která je vytvořila, kupříkladu mytologie antická, germánská nebo indická.

f) Fáma

Allport považuje za fámy „sdělení, jež se týkají aktuálních událostí, je předkládáno k uvěření, šíří se od osoby k osobě, a to zpravidla ústně.“ Fáma může zasahovat do vztahů mezi lidmi, jak prostřednictvím osob, tak nějakých situací.³⁵

g) Kognitivní disonance

Jedná se o nesoulad obsahů našeho dosavadního poznání, s touto teorií přišel americký psycholog Leon Festinger, podle kterého jsou rozpory ve většině případů pocítovány jako nepříjemné, a poté spouštějí v mozku člověka ve většině případů nevědomé psychické mechanismy, které směřují ke vzájemnému „sladění“ chování, postojů i jednotlivých názorů, a to vše za cenu, že se dopustíme myšlenkového paradoxu, neboli lži, „abychom si nemuseli přiznat, že nějaký dílčí aspekt skutečnosti, není v úplném souladu s naším dosavadním konceptem „pravdy“, Šamánková, Novák^{36 37} a T. Tomaszewski³⁸ popsali pět psychických procesů, prostřednictvím kterých kognitivní disonanci překonáváme:

- **Selekce** je výběrové zapamatování si jen takových informací, které jsou ve shodě s naším jednáním,
- **Explorace** neboli vyhledávání. Aktivně vyhledáváme jen zprávy, podporující přesvědčení, o správnosti, nebo normalitě jednání,
- **Amplifikace** neboli zesílení. Přeceňujeme věrohodnost údajů, jež jsou v souladu s jednáním, a naopak podceňujeme údaje, které jsou s ním v rozporu,
- **Interpretace** neboli výklad. Příchozí informace se týkají tématu, který řešíme, a který si vykládáme tak, aby snížil naši tenzi.

³⁵ ALLPORT, G. (2004). O povaze předsudků. (V českém jazyce vyd. 1., 574 s.) Praha: Prostor.

³⁶ ŠAMÁNKOVÁ, D., NOVÁK, T. (2007). *Pravda a lež v partnerství*. (Vyd. 1., 144 s.) Praha: Grada.

³⁷ ŠEDIVÝ, V. (2009). *Sociální komunikace*. (1. vyd., 139 s.) Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně.

³⁸ TOMASZEWSKI, T. (1963). *Introduction to psychology*. (3rd ed.) Warszawa: PWN.

- **Extrapolace** neboli přibližné zobecnění. Na základě podobnosti informací vytažených z kontextu a překroucení těchto informací v náš prospěch, zaplníme mezery v přesvědčení. Následkem toho uděláme žádoucí, ač nepravdivý závěr, který je v souladu s tím, že jsme stále slušní lidé, kteří dělají správné věci ^{39 40}

h) Víra

Dostáváme se do situací, kdy za správné nebo objektivní, je nutné považovat něco, co není v našich silách ověřit, a proto musíme ve správnost tohoto věřit. Víru jako takovou, nelze nazvat lží, nicméně velice často vede k vědeckému přesvědčení a jejího šíření, jako objektivní skutečnosti. Šamánková a Novák rozlišují zaprvé víru intelektuální, což je víra v různé informace, které byly dokázány neověřenými metodami, proto mohou být neustále zpochybňovány a zadruhé víru ztotožňující, což je víra v neotřesitelná dogmata, v neověřené informace, které však mají velký emocionální dopad na osobu, která jim věří.⁴¹

3.1.2.12 Nevědomé lži

Většina našich vnitřních procesů, probíhá nevědomě, tzn., že si uvědomujeme jen tzv. špičku ledovce. Hlavní část věci zůstává našemu zraku skryta v podobě vědomých mechanismů. Není ani tak zvlášť překvapivé, že z neuvědomovaného myšlenkového materiálu, mohou vznikat klamy, které se projevují navenek, jako nesprávné chápání souvislostí, nebo například jako předsudky, jejichž původ se dohledává jen velmi složitě.⁴²

a) Projekce

Jedná se o lež, která vznikla na základě projektivních procesů z podvědomí. Projekce může mít podobu negativního názoru na osobu, která nám něčím připomíná jinou osobu, ke které se negativní skutečnost opravdu vztahuje. Projektivním klamem nazývají Šamánková a Novák například kolektivní odsouzení zástupkyň ženského pohlaví v muslimském světě, kde jsou všechny

³⁹ ŠAMÁNKOVÁ, D., NOVÁK, T. (2007). *Pravda a lež v partnerství*. (Vyd. 1., 144 s.) Praha: Grada.

⁴⁰ TOMASZEWSKI, T. (1963). *Introduction to psychology*. (3rd ed.) Warszawa: PWN.

⁴¹ ŠAMÁNKOVÁ, D., NOVÁK, T. (2007). *Pravda a lež v partnerství*. (Vyd. 1., 144 s.) Praha: Grada.

⁴² GASS, R., SEITER, J. (2011). *Persuasion, social influence, and compliance gaining*. (4th ed., xiv, 370 s.) Boston: Allyn & Bacon.

ženy, které se nechovají podle striktních pravidel považovány za svůdnice, příp. „dáblové nevěsty“, které svádí muže ke hříchu. ⁴³

b) Introjekce

Hartl a Hartlová ⁴⁴ ⁴⁵ definují tento proces jako „obecné přijímání a přebírání cizích názorů a motivů za vlastní a obranný mechanismus spočívající v přisuzování si vlastností, které člověku zjevně scházejí.“

c) Potlačení

Jedná se o informace, které jsou nepříjemné, či obsahy, které z nějakého důvodu jsou neslučitelné s obsahem našeho vědomí, jsou potlačovány a znepřístupněny vědomým mechanismům.

d) Popření

Ve smyslu nevědomého klamu, můžeme pokládat za popření kupříkladu potlačení emocí, které jsou spojeny s problémy v partnerském vztahu natolik, že přestanou být vnímány. V některých případech je však možné nahlížet na popření jako na funkční adaptační strategii, která pomáhá subjektu vyrovnat se s náročnými situacemi.

e) Racionalizace

Jedná se o způsob, prostřednictvím kterého je možné „očistit“ se ve svých očích o nežádoucí pohnutky, tím způsobem, že je nahradíme cestou logického uvažování, těmi pohnutky, které jsou pro nás vhodnější, nebo „správnější“. Jedná se opět o nevědomý proces, který slouží především k zastírání, a tím pádem nezřídka, k vytváření lží, přestože výsledkem takové rozumové úvahy, může být vcelku racionální argument.

f) Intelektualizace

Jedná se o proces, sloužící k vyhnutí se přímému řešení, získání poziční výhody ve střetu nebo zakamuflování složitou sofistickou formulací skutečného problému. Šamánková a Novák, ve své knize o lžích v partnerství

⁴³ ŠAMÁNKOVÁ, D., NOVÁK, T. (2007). *Pravda a lež v partnerství*. (Vyd. 1., 144 s.) Praha: Grada.

⁴⁴ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. (2000). *Psychologický slovník*. (Vyd. 1., 774 s.) Praha: Portál.

⁴⁵ HOUSTON, P. (2013). *Odhalte lháře: návody, jak rozpoznat lež: podle bývalých důstojníků CIA*. (Vyd. 1., 172 s.) Praha: Práh.

uvádí výstižný příklad „Konflikt je zhmotnění projevů odlišných osobnostních profilů, postojů a systémů hodnot a jeden z důsledků insuficience ve schopnosti vzájemné adaptace, jejíž kořeny lze hledat již v zážitcích z raného dětství, jakož i v introjektovaných rodinných vzorech.”⁴⁶

g) Zlehčování

Je nevědomá snaha, o snížení důležitosti situace, ve které jedinec neuspěl, nebo které se nadmíru bojí. Jedná se o mechanismus, který má za účel ochránit ego osoby před dopadem stresu, či snížením sebeúcty.

h) Identifikace (ztotožnění)

Jedná se o proces identifikace, který se může projevit jako sebeklam, který nahradí nedostatečně rozvinutou a nevyzrálou osobnost komplexem názorů a postojů oblíbené autority či vzoru. V dětství se jedná o běžný způsob sociálního učení. V dospělosti se může jednat o projev nezdravé fiktivní prezentace sebe sama. Nemusí se vyskytovat jen na úrovni jedince, ale může být také na úrovni kolektivu, třeba až o velikosti národa nebo nějaké náboženské skupiny. V takovém případě se projeví jako nekritické přijetí a praktikování norem a zvyků zvolené referenční skupiny.

i) Regrese

Jedná se o návrat k nižšímu stupni ve vývoji osobnosti. Tento jev může být následkem kupříkladu prožitím traumatu nebo psychické zátěže trvající delší dobu. Regrese může způsobit, že se dospělý člověk uchýlí k tzv. dětským lžím a klamům v situacích, které on sám, v momentálním stavu, ve kterém se ocitl, nedokáže zvládnout.

j) Negativismus

bývá považován za určitou formu regrese, protože svými znaky připomíná dětské, popřípadě pubescentní období vzdoru. Charakterizují jej záporné reakce, které souvisí s potřebou neustálého a nezralého vymezování se vůči jiné osobě. Ve smyslu nevědomé lži, jde o projev iracionálního hodnocení situace, ovšem opět bez záměru přímo lhát. Sklony k nadměrnému a nepřiléhavému negativismu jsou

⁴⁶ ŠAMÁNKOVÁ, D., NOVÁK, T. (2007). *Pravda a lež v partnerství*. (Vyd. 1., 144 s.) Praha: Grada.

v dospělosti příznakem toho, že tento člověk nezvládá svoji dospělou roli a ani zodpovědnost, která je na něho kladena.

3.1.2.13 Lži související s duševní poruchou

Tyto lži, již nevznikají pro potřebu vyhat se z nějaké situace, ve které se lhář ocitl, nebo když lhář záměrně cílí něčeho dosáhnout. Lži, které vznikají u jedince, trpící některou duševní chorobou, nemusejí být přímo záměrné klamání, jedinec nemusí vnímat, že lže, nebo spíše neříká pravdu, ale jeho lhaní, nebo neříkání pravdy je jako důsledek psychických stavů, které takovýto člověk prožívá. Mezi takovéto lži, spojené s duševní chorobou patří:

a) Halucinace

Neboli přeludy. Jedná se o situaci, kdy smysly vysílají do mozku signály o vjemu, který není reálný, jedná se o chybné zpracování informace, nejedná se tedy o záměrné klamání.

b) Bludy

Mají často původ v halucinacích a mají podobu chorobného přesvědčení, které je výsledkem snahy porozumět chaotickým informacím, které do mozku nemocného přicházejí z jeho smyslů. Bludy i halucinace jsou příznakem psychózy, tedy těžké psychické poruchy.

c) Simulace

Hartl, Hartlová definovali simulaci jako předstírání, či přehánění příznaků nějaké choroby. Simulace se však mohou objevit i jako relativně běžný projev u normálních osob, kteří touží po tom se vyhnout nějaké situaci či nějaké povinnosti předstíráním nemoci, nebo nějakých komplikací.⁴⁷

d) Disimulace

Oproti předstírání jde naopak o zastírání, neboli maskování objektivně existujících příznaků nějaké nemoci nebo jisté poruchy. Cílem tohoto jednání

⁴⁷ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. (2000). *Psychologický slovník*. (Vyd. 1., 774 s.) Praha: Portál.

může být vyhnutí se nepříjemnému vyšetření, nebo související pracovní neschopnosti.

e) Ganserův syndrom

Neboli také pseudodemence, je někdy označován jako „předstíraná hloupost“. Šamánková a Novák ⁴⁸ uvádějí, že se jedná o „vzácnou hysterickou poruchu, při které se pacient nevědomě snaží vypadat „hloupě“ a na otázky týkající se vědomostí nebo úsudku odpovídá schválně trochu špatně. Toto chování není vědomé do té míry, že by se mohl pacient rozhodnout, zda se bude chovat jinak.

f) Münhausenův syndrom

Nazývaný též „špitální veš“, je stav, kdy jedinec třeba i celý svůj život velmi precizně předstírá nějakou nemoc, přičemž jeho záměrem je absolvování nemocniční péče a zajištění pozornosti pro svou osobu. Tento pacient dokonce podstupuje i mnoho zbytečných a někdy též i bolestivých procedur, včetně náročných operací.

3.1.3 Motivace ke lži

Podstatou lhaní je vědomě předat nepravdivé informace, za účelem ovlivnění toho, ke komu se informace dostane. Rozlišujeme tak dvě možné funkce lži a to obrannou lež a interaktivní lež. Obrannou funkci lži můžeme vysvětlit v podstatě psychoanalyticky, kdy je funkce lži tzv. bariéra, kterou jedinec využívá jako svůj štít. Lež, která plní funkci obrany je funkcí podobnou, jako jsou obranné mechanismy typu projekce, vytěsnění či reaktivní výtvor. Jedná se o jakýsi způsob, jak se psychika jedince nevědomě vyrovnává s dynamickými silami uvnitř. Takto se může vyrovnávat jedinec kupříkladu se strachem, úzkostí, nějakým nutkáním ublížit jinému či sobě, nebo jinou agresí. Interaktivní funkce lhaní je zase naopak činností lháře, kterou se vědomě snaží lživé tvrzení rozšířit a donutit jím svého posluchače, aby jej převzal za své a za to jediné, co je platné. Takovýmto

⁴⁸ ŠAMÁNKOVÁ, D., NOVÁK, T. (2007). *Pravda a lež v partnerství*. (Vyd. 1., 144 s.) Praha: Grada.

způsobem jedinec využívá lhaní k manipulaci s druhými, čímž se snaží dosáhnout svého.⁴⁹

Podle Nováka a Šimánkové lež lidé používají k tomu, aby jí ochránili své sebevědomí. Uvedení autoři se ve své práci zabývají především problematikou lhaní v partnerských svazcích. Jmenovaní zastávají velmi vstřícný názor a to, že jistá míra lži může pomoci v soužití páru, či v nějaké skupině lidí. Přímo se vyjadřují ke lži tak, že příliš mnoho pravdy, činí vztahy lidí převážně dosti křehkými.“⁵⁰

Ekman a Frank pracovali s rozdíly ve lžích z pohledu míry její motivace a poté vztahu lži k jejímu pravděpodobnému odhalení. Uvedení psychologové ve svém bádání zjistili, že motivace pokud je silná, produkuje častěji významné emoce, když dochází ke skrývání pravdy, proto jsou lidé schopni, tento druh lži daleko lépe poznat. Ekman a Frank lži z pohledu motivace rozdělili do dvou skupin:⁵¹

3.1.3.1 Lži s vysokou motivací (*high-stakes lies*)

Jedná se o lži, při kterých, pokud bude člověk odhalen, tento mnoho ztratí, ale pokud lež tohoto člověka nebude odhalena, může tak naopak mnoho získat. Znakem takovýchto lží může být, že jedinec viditelně riskuje, kdy v sázce tohoto jedince je převážně mnoho. Jako příklad takového lhaní může být, když člověk lže při vyšetření na detektoru lži. Motivací pro takovéto lži, může být svá záchrana nebo vidina značného zisku. Naopak pokud takovýto jedinec bude odhalen, přivodí si tak značné existenční potíže, která budou ústít v obrovskou katastrofu.

3.1.3.2 Lži s nízkou motivací

Jedná se o lež, která neklade moc velké cíle na stupnici lidských hodnot. Může se jednat převážně o nějaké předstírání, u kterého při odhalení nepředstavují pro lháře žádné moc velké sankce. Takovýto lhář může naopak pojmout za svou pověst diplomata, neboli člověka, který je znalý sociálních zákonitostí, je emočně

⁴⁹ VYBÍRAL, Z. (2003). *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. (Vyd. 1., 175 s.) Praha: Portál.

⁵⁰ ŠAMÁNKOVÁ, D., NOVÁK, T. (2007). *Pravda a lež v partnerství*. (Vyd. 1., 144 s.) Praha: Grada.

⁵¹ FRANK, M. G., EKMAN, P. (1997). The ability to detect deceit generalizes across different types of high-stake lies. *Journal of personality and social psychology*, 72(6), 1429.

inteligentní a také je společensky obratný. Podle statistických šetření a analýz mezilidské komunikace, které provedl Barnese, vyšlo najevo, že zlý úmysl se v motivaci ke lhaní objevuje asi jen pouze v jednom procentu všech případů. Z uvedeného šetření vyplynulo, že nejvíce často jedinci lžou, když chtějí zakrýt nějaké své nedostatky, své provinění, a třeba také nějaké své chyby. Ze statistik také vyplynulo, že až dvě třetiny všech lží se objevují v rodině. K dalšímu zjištění pak dospěl Wade Rowatt, který se pokusil zkoumat tendenci ke lhaní u jedinců, kteří se teprve seznamovali. Při takovémto výzkumu se Wade Rowatt tázal jedinců, kteří se chystali na první schůzky s nějakým potenciálním možným partnerem, zda jsou ochotni na takovéto schůzce druhému lhát. Výsledkem Wade Rowattova výzkumu bylo, že až dokonce 90 % všech dotázaných uvedlo, že jsou připraveni na schůzce vůči druhému použít lež, aby pomocí ní získali větší sympatie svého protějšku.

3.1.4 Výchova jako determinant lhaní

Jak bylo v předešlých odstavcích řečeno, lhaní je pro jedince z mnoha důvodů výhodné, dokonce v některých případech i zásadní. Je potřeba se také ale zabývat i tím, odkud lež, která slouží ke komunikační strategii, pochází. Zda je lež jev, který je čistě genetický, nebo zda je lež schopnost, kterou se člověk musí od svého okolí naučit. Novák a Šimánková uvádějí, že pravda je někde mezitím a že je lež podmíněna obojím a to jak dědičností, tak i výchovou. Vliv rodiny jedince a taktéž i vliv jeho okolí, je poté významným faktorem, který vede k tomu, že jedinec začne lež a klam používat ve svém životě k dosahování svých vytyčených cílů, které by za normálních okolností nebyl jinak běžnými způsoby schopen dosáhnout.⁵²

Charles V. Ford uvádí, že malé děti se učí lhát tím způsobem, že vidí u svých rodičů, jak neustále používají nějakých klamů při komunikaci jak mezi sebou tak i s ostatním světem. Rodiče tak nevědomky učí své děti rozpoznávat a napodobovat informační neshodu v maličkostech, jako jsou odpovědi na otázku: Co je ti? S odpovědí Ale nic. Nebo též u otázky Děje se něco? S odpovědí Ne.

⁵² ŠAMÁNKOVÁ, D., NOVÁK, T. (2007). *Pravda a lež v partnerství*. (Vyd. 1., 144 s.) Praha: Grada.

Převážně žádné z rodičů tyto odpovědi, které nejsou v souladu se skutečností, neberou jako lež, přesto se ale jedná o způsob, kterým své děti učí lhát, protože dítěti tímto ukazují, že lež je běžnou součástí mezilidské komunikace. Podle Forda je ale dobře, že k tomuto dochází, protože bez této schopnosti, by se děti v pozdějším věku neobešly.⁵³

Děti se naučí lhát od svých 3 až 5 let věku. Děti mladší než v tomto věku doslova lhát neumí. U těchto dětí je ale možné pozorovat schopnost nepřímé, víceznačné, neboli inkongruentní komunikace. Například, když rozbijí svou hračku nebo jiný předmět, svádějí toto na okolí, kupříkladu na svého sourozence. Důvodu především ještě nezralé nervové soustavy, nejsou děti schopné soutěžit se strategiemi, které používají dospělí jedinci. Až ve školním věku, jsou děti schopné odlišit realitu a svou fantazii. U dětí je lež bohužel nejčastější poruchou v chování.⁵⁴

Rozdíl ve výchově, v různých koutech celého světa, s ohledem na mezikulturní rozdíly, je dán tím, jaká míra přetvářky je považována za běžnou, nebo dokonce maximálně žádoucí.⁵⁵ Ekman uskutečnil komparativní výzkum, při kterém se zabýval přetvařováním u Američanů a Japonců. Při tomto výzkumu uskutečnil experiment, při kterém sledoval různé projevy diváků sledujících nějaký emočně nepříjemný film a to za účasti v jednom případě nějaké jimi uznávané autority a v druhém případě bez její přítomnosti. Závěrem jeho výzkumu bylo, že u Američanů, při účasti uznávané autority došlo k tomu, že mnohem otevřeněji projevovali své pocity, kdežto Japonci, ve stejné situaci, skrývali své negativní emoce, prostřednictvím úsměvu. Když ale byli v soukromí, stejně jako Američané, své emoce neskrývali vůbec. Jako dalším ze závěrů Emanovy studie bylo, že se na první pohled Američané jeví dalekovíce přátelštější, než ve skutečnosti jsou, kdežto Japonci, jsou vždy zásadně zdvořilí, a to, i v nepříjemných situacích, anebo také i v případě, že s něčím, nebo s někým, vůbec nesouhlasí. Právě toto chování

⁵³ FORD, Ch. V. (1996). *Lies!, Lies!, Lies!: the Psychology of Deceit*. Washington, D. C.: American Psychiatric Press. Inc.

⁵⁴ FORD, Ch. V. (1996). *Lies!, Lies!, Lies!: the Psychology of Deceit*. Washington, D. C.: American Psychiatric Press. Inc.

⁵⁵ MUSIL, J. (2010). *Sociální a mediální komunikace*. (Vyd. 1., 256 s.) Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.

má svůj původ v dětství a pramení z hodnot, které dětem jejich rodiče odmala vštěpují.⁵⁶

3.2 Projevy lži

Hranice mezi pravdou a lží může být, jak je známo, velice tenká a nejasná a záleží na mnoha faktorech na straně „vysílače“ i „příjemce“ informací. Oba tyto fenomény mají v mezilidské komunikaci svůj význam a specifický způsob projevování, na základě čehož je možné je rozlišit. Na tom jsou založeny také všechny metody detekce lži, využívané při vyšetřování trestných činů, ve forenzní či investigativní psychologii.

V řadě situací nevíme, zda druhý člověk lže, nebo zda mluví pravdu. To také není vždy naším úkolem a ani to není možné. Ovšem v některých situacích se v pravdomluvnosti a lhaní chceme vyznat a tam nám může pomoci naše dovednost vyhodnotit některé náznaky.⁵⁷

Z mnoha knih o komunikaci, a výsledků celé řady výzkumů, které se snažily zjistit, jaký je podíl vlivu neverbálních projevů, na přenos informace vyplývá, že neverbální projevy těla mají na komunikaci mnohem větší vliv než projevy verbální, tedy to co říkáme.^{58 59} Většinový názoru odborníků, je ten, že podíl neverbálních charakteristik je asi 55 % a verbálních 45 %.⁶⁰

Ekman (1999) například tvrdí, že pokud člověk dokáže správně porozumět neverbálním projevům, jeho úspěšnost v odhalování lži je větší. Dále také prokázal, že ti, kteří jsou úspěšnější v rozpoznávání pravdy a lži si všímají kombinace neverbální a verbální složky, kdežto ti méně úspěšní si všímají spíše složky verbální. Zajímavé je také jeho porovnávání úspěšnosti v odhalování lži mezi osobami s afázií (osoby s úplnou nebo částečnou ztrátou schopnosti porozumět mluvené řeči) a osoby v tomto směru považované za zdravé. Výsledkem bylo, že v odhalování lži byly výrazně přesnější osoby s afázií. Dále se

⁵⁶ EKMAN, P. (1997). Lying and deception. *Memory for everyday and emotional events*, 333-348.

⁵⁷ VYBÍRAL, Z. (2003). *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. (Vyd. 1., 175 s.) Praha: Portál.

⁵⁸ ŠEDIVÝ, V. (2009). *Sociální komunikace*. (1. vyd., 139 s.) Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně.

⁵⁹ NAVARRO, J. (2009). *The psychology of body language*. Amazon Kindle.

⁶⁰ MEHRABIAN, A. (1977). *Nonverbal communication*. Transaction Publishers.

Ekman zabýval špatnými výsledky ve skupině tvořené soudci (zabývají se formálními informacemi verbální povahy) a téměř 80% úspěšností u členů tajných služeb, kteří jsou zbláhli spíše v pozorování a důkladné interpretaci projevů na neverbální úrovni.⁶¹

Z výše uvedených faktů lze vyvozovat, že důležitost obou komunikačních složek při odhalování lži, je větší ve prospěch té neverbální.

3.2.1 Neverbální projevy

Ač je dosud často mezi odborníky diskutováno, zda lze označit některé neverbální projevy za jasné známky klamu, existují studie, které považují některé neverbální projevy za známky toho, že nám komunikační partner neříká pravdu či se nějakou její část pokouší zatajit. Neverbální projevy (např. mimické výrazy, „autodoteky“ na obličeji, gesta rukou a nohou, postoj těla či pod.), je možné považovat za relevantní pro posuzování výpovědí pouze v situaci, kdy nejsou vyděleny ze situačního rámce rozhovoru a pokud jsou interpretovány v souvislosti s verbálním obsahem.

V knize *Řeč těla* (Morris 1999; in Vybíral, 2003) jsou určitá gesta posuzována ve vztahu ke klamání komunikačního partnera. Jedná se především o dvě konkrétní gesta (*mnutí si oka* a *sáhnutí na nos*), která údajně pomáhají oklamat druhého člověka, a zároveň pomáhají náročnou situaci, v níž se klamající stává vědomě podvodníkem, lépe vnitřně „ustát“. Zároveň ovšem mohou klamanému napovědět, že je obelháván.⁶²

a) Mnutí si oka – aktér si ukazováčkem masíruje oko nebo jeho okolí, jedná se o bezděčné gesto, kdy potřebuje osoba zabránit vizuálnímu kontaktu s potenciálně usvědčujícím prostředím.

b) Sáhnutí na nos – dotek nebo krátké tření nosu prsty. Dle Morrise se jedná o skrytou potřebu zakrýt ústa, ze kterých zrovna zní lež a pohyb až k nosu, má za cíl zakrýtí úst zamaskovat.

⁶¹ EKMAN, P., O'SULLIVAN, M., FEANK, M. G. (1999). A few can catch a liar. *Psychological Science*, 10(3), 263-266.

⁶² VYBÍRAL, Z. (2003). *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. (Vyd. 1., 175 s.) Praha: Portál.

Co se týče tzv. Pinocchiova efektu (základem je přesvědčení, že se lhář sám svými charakteristickými projevy prozradí), je jeho existence většinou výzkumů (Vrij, Aldert, Semin, 1996; Steinberg, 2011; Edelstein et al., 2006; Park et al., 2002) odmítána. Vrij a Ma⁶³ sice potvrdili, že Pinocchiův efekt je v současné době minulostí, že je možné lháře „vyprovokovat“ k vícero neverbálních projevů neupřímného chování, pokud ho přesvědčíme o závažnost následků lživého chování.

Křivohlavý (1988) rozlišil znaky lhaní nezkušené osoby a znaky lhaní zkušených osob. První skupina je ve svém chování charakteristická například uhýbání pohledem, odvracení se tělem od příjemce informací a nestandardní koordinace pohybů rukou. Naopak u skupiny zkušených osob byly pozorovány upřené pohledy do očí, nenápadné, spíše koordinované pohyby rukou a otočení se čelem k osobě, která měla být oklamána.⁶⁴

Ucelenou kategorizaci neverbálních projevů lži můžeme najít u Craiga (2014)⁶⁵, jde o projevy emocí spojených se lží na různých částech těla:

- a) oči** – mohou prozradit širokou škálu emocí, jednak pomocí sledování změn ve stálosti, proměnlivosti a délky očního kontaktu ze strany lháře, frekvenci mrkání a chvění víček v závislosti na vznikajícím stresu a podobně. Nutno brát v úvahu také možnost, že jde pouze o projevy zdrženlivosti, nedobrého pocitu z komunikace, nebo nesympatie k dotazujícímu se.
- b) nos** – výzkumy bylo dokázáno, že lháři se dotýkají nosu nesrovnatelně častěji nebo se mění způsob, jakým se ho dotýkali v době, kdy mluvili pravdu. Prvním důvodem, proč se lháři dotýkají nosu je zřejmá potřeba zabránit svědění z důvodu překrvení oblasti kolem nosu, druhý je známkou snahy skrýt ústa, ze kterých vychází lež.

⁶³ VRIJ, A., Mann, S. (2001). Telling and detecting lies in a high-stake situation: The case of a convicted murderer. *Applied Cognitive Psychology*, 15, 187-203.

⁶⁴ KŘIVOHLAVÝ, J. (1988). *Neverbální komunikace*. (1. vyd., 147 s.) Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

⁶⁵ CRAIG, D. (2014). *Staňte se lidským detektorem lži: jak spolehlivě odhalit lháře*. (1. vyd., 157 s.) Praha: Grada.

- c) **ústa** – prostřednictvím úst se lež prozrazuje pevně semknutými rty a skrýváním úst nebo také předstíraným úsměvem, kdy bývá aktivní pouze dolní polovina obličeje, převážně jen právě ústa.
- d) **paže a ruce** – například se může jednat o pocení dlaní (může, ale nemusí s lhaním souviset), mimovolné pohyby dlaní a prstů, případně pohrávání si s předměty, třes a chvění, časté zvedání rukou k obličeji a dotýkání se ho.
- e) **nohy a chodidla** – třes jednou nebo oběma nohama, ve snaze tomuto projevu zabránit, může klamající dát nohy přes sebe, zaklesnout kotníky. Také zapírání paží či dlaní o stehna (snaha přimět je ke klidu).
- f) **hlava** – nesoulad pohybů hlavy a toho, co lhář říká (slovní souhlas je v rozporu s pohybem hlavy z leva do prava).
- g) **držení těla** – zaujímání „uzavřeného postoje“, zkřížení nohou nebo paží, schoulení se v ramenou, naklonění se k člověku, se kterým hovoří. Lhář může použít k „schování se“ také nějakou bariéru – předmět, za který se schovává.

3.2.2 Verbální projevy

Co se týče verbálních projevů, jsou metody jejich používání častější, jak ve vyšetřovatelské, tak i soudní praxi, protože je mnohem snazší je ve výpovědi sledovat a lháře usvědčit.

Ondrej Kubík, forenzní psycholog a soudní znalec ve své práci *Investigatívna psychológia* (2012), uvedl sedm verbálních znaků ne/věrohodné výpovědi: ⁶⁶

- a) **Negativní výroky** – jde o znak nevěrohodnosti, kdy tázaný hovoří například o pachateli pouze negativně.
- b) **Relevantní odpovědi** – naopak za znak věrohodnosti je považováno věcné a faktické vyjádření tázané osoby, které koresponduje se zjištěními na základě vyšetřování policie.

⁶⁶ KUBÍK, O. (2012). *Investigatívna psychológia*. (1. vyd., 372 s.) Bratislava: Eurokódex.

c) Irelevantní informace – ve výpovědi se vyskytnou i informace, které s událostí nesouvisí (pro vypovídající osobu mají důležitý význam), například emočně zabarvené popisy dřívějších událostí, z jiných míst a s jinými osobami.

d) Výroky v první osobě – za znak věrohodnosti se považuje, jestliže přímý účastník události, popisuje děj v první osobě.

e) Hypergeneralizace – věrohodnější výpověď může být taková, kdy vypovídající používá ve své výpovědi zobecňování některých jevů (například chování násilníka apod.).

f) Přímé odpovědi – méně věrohodná odpověď, která začne vysvětlováním důvodů nebo řečnickou vsuvkou i když je možno odpovědět pouze ano/ne.

g) Délka odpovědi – v případě, že se očekává, že vypovídající osoba je v důsledku negativního zážitku ve stresu a tudíž bude vypovídat stručně, ona ale naopak barvitě tento zážitek popisuje (například oběť sexuálního napadení, znásilnění).

Identifikací znaků lži v běžné komunikaci se zabývá Craig (2014)⁶⁷. Jedná se o čtyři hlavní znaky:

a) Vynechávání inkriminovaných informací – proces takzvaného „přemostění“. Lhář se snaží lež zamaskovat tak, že některé informace, které by mohly vést k odhalení lži, vynechá. Například „zamluví“ některé části příběhu, vynechá časové období apod.

b) Odvádění pozornosti – pokud se lhář v komunikaci dostane do situace, kdy se mu nechce odpovědět na otázku, přeskočí na jiné téma než je to, na které se ho tazající ptá. Jde o metodu, která je lhářem používána většinou ne proto, aby někoho uvedl v omyl, ale spíše proto, aby nějakou informaci zatajil.

c) Negace a nadměrný důraz – pokud se osoba vyhýbá použití jednoduché odpovědi a na místo „ne“, „nebyl“, „nemám“ použije „neudělal jsem to“, „nepamatuji si, takže nejspíš ne“, pravděpodobně nemluví pravdu.

⁶⁷ CRAIG, D. (2014). *Staňte se lidským detektorem lži: jak spolehlivě odhalit lháře*. (1. vyd., 157 s.) Praha: Grada.

d) Rytmus řeči – pokud je obsah odpovědi pravdivý, je mluva tázaného ve stále stejném rytmu, plynulosti a tónu. Naopak pokud člověk lže, je možné v mluvě vysledovat nápadné změny: může mluvit chvíli rychle, chvíli pomalu, ve chvíli, kdy začne odpovídat nepravdivě, jeho hlas je vyšší a dojde ke zpomalení mluvy, neboť musí přemýšlet, co říká a vymýšlet nové informace. Naopak, pokud se rychlost mluvy zvýší, může to být proto, že si výpověď dopředu připravil.⁶⁸

3.3 Faktory ovlivňující vnímání lži

Při posuzování, zda nám někdo lže, je nutné vzít v úvahu dva základní faktory: jednak naše vlastní předpoklady k tomu, že lež odhalíme a také to, že pravdu budeme pokládat za klam.⁶⁹ Vnímání lži tedy ovlivňuje mnohem více faktorů a existuje také celá řada teorií meziosobního vnímání (percepce). Dle Výrosta a Slaměníka (2008) tento pojem zahrnuje veškeré „porozumění tomu, jakým způsobem si člověk vytváří dojmy o charakteristikách a rysech jiných lidí, jakým způsobem vnímá jejich emoce a jakým způsobem interpretuje jejich chování.“ Právě tato interpretace, může být důvodem zkreslení informací, které k nám při komunikaci možný lhář vysílá.⁷⁰

Zkreslení informací podle Navarra (2013) může vznikat také přílišným sebevědomím u posuzovatele. Může se tak dít například v rodinách, jejichž členové se dobře znají a vzniká u nich pocit, že by lež v komunikaci se svým protějškem lehce poznali. Tato situace vzniká z důvodu naučených strategií, jak nejlépe druhého oklamat.⁷¹

3.3.1 Determinanty meziosobní percepce

Čírtková (2013) říká, že „vnímání druhého v nás spontánně a bezděčně vyvolává určité představy o tom, jaký „typ“ člověka máme před sebou“, což je

⁶⁸ CRAIG, D. (2014). *Staňte se lidským detektorem lži: jak spolehlivě odhalit lháře*. (1. vyd., 157 s.) Praha: Grada.

⁶⁹ ADLER, J. (1997). 'Lying, deceiving, or falsely implicating', *Journal of Philosophy* 94: 435-452.

⁷⁰ VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. (2008). *Sociální psychologie-2., přepracované a rozšířené vydání*. Grada Publishing a.s.

⁷¹ NAVARRO, J. (2013). *Jak poznat, když vám někdo lže: příručka bývalého experta FBI*. (1. české vyd., 108 s.) Praha: Grada.

rozhodující pro posouzení, zda nám člověk lže nebo ho považujeme za věrohodného. Toto subjektivní posuzování vede k chybám v rozhodování. Takzvaná „Othellova chyba” - nový pojem, který zavedl Ekman (1988) a označil jím omyl, způsobený vnějšími projevy (především fyziologické reakce na stres) sledované osoby, které jsou běžně chápány jako projevy lži. Jak už bylo řečeno, může jít pouze o reakci na stresovou situaci. Jedná se například o mrkání, mnutí nosu, uhýbání pohledem, polykání, add.⁷²

Mezi nejčastější chyby v rozhodování patří například haló efekt (chyba vzniklá na základě vnímání jedné dominující charakteristiky, která následně vyvolá další doplňující soudy, které už se však vůbec nemusí týkat posuzované osoby), první dojem (zkreslení na základě názoru posuzovatele utvořeného již v prvních okamžicích, na kterém ulpí a dále ho již nemění), kognitivní referenční rámec; idiosynkrasie (přecitlivělost až nesnášenlivost, vyvolávána např. zevnějškem nebo chováním vnímané osoby - tón hlasu, určitá slova či pohyby)⁷³, protipřenos (interpretace chování vnímaného posuzovatelem je ovlivňované osobními obsahy posuzovatele), sociální stereotypy (stereotypní soudy vzniklé na základě předsudků – rasových, vůči některým sociálním skupinám a pod), Pygmalion efekt (projevuje se v interakci osob tak, že chování jedné je ovlivněno na základě očekávání a představ té druhé).

3.3.2 Atribuční procesy a kognitivní zkratky

Další procesy, které zasahují do formování dojmu o druhém člověku, jsou *atribuce* neboli přisuzování charakteristik vycházejících z vlastního chování, chování jiných lidí a vnějších jevů, které se posuzovaných osob netýkají. Moscovici (2000) u atribucí poukazuje na nevědeckost této metody, domnívá se, že soudy vychází z individuálních výkladů jevů každodenního života, kde poznání příčin jevů umožňuje lidem a světu lépe rozumět a předpovídat události, což ale

⁷² EKMAN, P. (1988). Lying and nonverbal behavior: Theoretical issues and new findings. *Journal of Nonverbal Behavior*, 12(3), 163-175.

⁷³ ČÍRTKOVÁ, L. (2013). *Forezní psychologie*. (3., upr. vyd., 445 s.) Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

může vést při vnímání lidských projevů k mnoha zkreslením. Co se týče *atribucí*, *rozlišujeme* vnitřní neboli dispoziční a vnější neboli situační.⁷⁴

3.3.3 Proč se nedaří lháře odhalit

Na otázku, proč se často nedaří lháře odhalit, se pokoušelo najít odpověď mnoho odborníků, jejichž názory na tento problém se různí. Patří mezi ně například Ekman (1996), který vidí hlavní příčinu v evoluci – v průběhu vývoje lidského druhu, kdy lidé žili v malých skupinách a všichni se dobře znali, a tudíž nebylo potřeba, aby se naučili rozpoznávat klam. Lidé byli ve svých úmyslech a chování daleko „průhlednější“ a následky za případné oklamání byly horší a fatálnější, neboť na sobě byli lidé mnohem více závislí. V 21. století, díky internetu, se podvodník - lhář se svojí obětí nemusí znát nebo se s ní setkat, může libovolně měnit sociální prostředí: přestěhovat se, změnit zaměstnání, partnera a další, oklamany tak přichází o možnost rozpoznat lež z verbálních nebo neverbálních projevů a ověřit si skutečný sociální status potenciálního lháře. To vše omezuje naši schopnost klam odhalit.

Nad touto problematikou se zamýšlí i Craig (2011), který pojednává, že ačkoli má člověk v rámci mezilidských vztahů potřebu a schopnost lhát, disponuje malou schopností lež odhalit. Je také s podivem, že na jednu z nejvyšších příček žebříčku hodnot, které považujeme v osobních vztazích za důležité, klademe čestnost a předpokládáme tedy z hlediska procesu evoluce, že budeme také vybaveni schopností lež rozpoznat. Z hlediska procesu evoluce bychom logicky předpokládali, že pokud si čestnost ceníme tak vysoce, budeme vybaveni i schopností ji rozpoznat. Tento předpoklad ovšem neplatí.⁷⁵

Při posuzování lži/pravdy je důležitý přístup, který by měl být co nejobjektivnější, měli bychom postupovat promyšleně a nezaujatě. Tento postup

⁷⁴ MOSCOVICI, S. (2000). *Social representations: Explorations in social psychology* (Vol. 41). G. Duveen (Ed.). Cambridge: Polity Press.

⁷⁵ CRAIG, D. (2014). *Staňte se lidským detektorem lži: jak spolehlivě odhalit lháře*. (1. vyd., 157 s.) Praha: Grada.

se dá naučit, což nám, jak uvádí psycholog Jack Nasher (2011), umožní rozpoznat lež ve vyšší míře než je průměr až o 80%.⁷⁶

3.4 Metody detekce lži

Odborníci se i přes výše uvedené faktory snaží o sestavení metody, jak v mezilidské komunikaci lež spolehlivě odhalit nebo alespoň zdokonalit již používané metody. S nejčastěji používanými metodami se seznámíme v následující části.

3.4.1 Statement Validity Assessment (SVA)

Jedná se o jednu z nejužívanějších technik. Název lze přeložit jako "Posuzování platnosti výpovědi". Používá se pro potřeby zjišťování věrohodnosti výpovědi svědka. Aktivně je používána forezními psychology nejen v ČR, ale i v řadě dalších evropských států.⁷⁷ Technika SVA se často používá v případech zneužívání dětí a mladistvých osob.⁷⁸

Ptáček a Čírtková (2012) uvádí⁷⁹, že metoda SVA má čtyři fáze: případová analýza, semi-strukturovaný investigativní rozhovor, obsahová analýza přepisu rozhovoru založená na předem daných kritériích a tzv. *Validity Checklist*, (na základě předešlé obsahové analýzy shrnuje a vyhodnocuje získané informace).

První fáze je **Případová analýza**, v této fázi se shromáždí a následně se pracuje s veškerými dostupnými informacemi, které jsou o případu a vyšetřované osobě známy. Mohou se tedy kupříkladu zkoumat záznamy z místa činu nebo výpovědi svědků události. Z takovýchto získaných informací, se následně sestavuje psychologická anamnéza posuzované osoby, včetně vyšetření kognitivních

⁷⁶ NASHER, J. (2011). *Jak prokouknout lež a odhalit pravdu*. (1. vyd., 194 s.) Praha: Grada.

⁷⁷ VRIJ, A. (2008). *Detecting lies and deceit: Pitfalls and opportunities (2nd ed.)*. New York, NY: John Wiley & Sons.

⁷⁸ SAYWITZ, K. J. (2002). Developmental underpinnings of children's testimony. In *Children's testimony: A handbook of psychological research and forensic practice* (pp. 3-21). John Wiley & Sons England.

⁷⁹ PTÁČEK, R., ČÍRTKOVÁ, L. (2012) Posuzování specifické věrohodnosti výpovědi prostřednictvím metody "Statement validity assessment". *Česká a slovenská psychiatrie*, 108(6): 305 -310.

schopností osoby. Na podkladě těchto všech dostupných zdrojů informací, se následně sestaví rozhovor s konkrétní sadou otázek.

Druhá fáze je **Semi-strukturovaný investigativní rozhovor**. V takovémto rozhovoru, se vyslýchající dotazuje na průběh a okolnosti zájmové události. Ve většině případů ale vyslýchající nechává vyslýchanou osobu samostatně hovořit, protože v souvislém vyjádření vyslýchaného se objevují i informace, na které by se vyslýchající sám nezeptal. Při rozhovoru se pořizuje audio/videozáznam a následně se přepisuje do podoby, se kterou se pracuje v další fázi SVA.

Třetí fáze je **Obsahová analýza**, neboli přepis rozhovoru založený na předem daných kritériích (*Criteria-based content analysis*, zkratka CBCA). V této fázi se již pracuje pouze s přepisem rozhovoru, ve kterém se hledají znaky odpovídající některému z kritérií. Kritéria se nastavují tak, aby odpovídala situaci, kdy je výpověď pravdivá a věrohodná. Absence nastavených kritérií tedy značí, že osoba, která vypovídala je nevěrohodná nebo záměrně v rozhovoru klame. Konečné vyhodnocení nemá žádnou standardizaci, je pouze na tom, kdo vyhodnocuje, jak výsledek sdělení interpretuje.

Poslední čtvrtá fáze je **Validity Checklist** (vyhodnocení CBCA užitím *Validity Checklistu*). Na výsledek analýzy obsahu mohou mít vliv i jiné faktory, než je předpokládaná snaha o podání nepřesných informací, nebo neschopnost správně odpovídat. Z tohoto důvodu se používá k ověření věrohodnosti srovnání zjištěných informací s hypotézami. Bez tohoto kroku není možné výsledky považovat za platné. K takovému ověření se užívá tzv. *Validity Checklist*, který obsahuje seznam čtyř oblastí faktorů, které se musí vyloučit. Jedná se o:

a) psychologické charakteristiky – nepatřičnost jazyka a znalostí, nepatřičnost emocí, náchyllost k sugesci;

b) charakteristiky rozhovoru – sugestivní, navádějící nebo donucovací styl dotazování, celkově neadekvátní rozhovor;

c) motivace – diskutabilní motivy k nahlášení činu, diskutabilní kontext původní výpovědi, nátlaky k lživé výpovědi;

d) investigativní otázky – nekonzistentnost s přírodními zákony, nekonzistentnost s dalšími výpověďmi, nekonzistentnost s dalšími důkazy.

Pokud mají mít výsledky při použití SVA metody určitou validitu, musí být aplikace metody správná a úplná a použitá výhradně v případě výpovědi dítěte k sexuálnímu zneužití. V opačném nebo jiném případě použití má aplikace metody omezenou platnost a v některých státech světa není uznávána jako metoda s forenzní významností. Při aplikaci SVA je třeba brát v úvahu, že se nejedná o „verbální detektor lži“, ale pouze o metodu, která umožňuje hodnotit hypotézy o možné nevěrohodnosti výpovědi.⁸⁰

3.4.2 „Monitorování reality“

Další technikou, která používá verbální vodítka, je *Reality monitoring* (RM). Zprvu měla být využívána při testování paměťových schopností, následně ale došlo k využití této techniky i v oblasti zjišťování lži. Základem této metody je teorie, že mezi vzpomínkami reálnými a falešnými, je zjistitelný kvalitativní rozdíl.⁸¹ Tím se tato metoda stává důležitou při komunikaci s patologickými lháři (dokážou barvitě líčit události a situace, které se nestaly, osoby se kterými se nesetkali apod.) nebo dětmi (často nedokážou odlišit to, co skutečně prožily a to, co vzniklo v jejich mysli díky představivosti).⁸²

Než byla tato metoda vytvořena, domnívali se odborníci, že nelze odlišit tyto dvojí vzpomínky, protože jim osoba, která falešnými vzpomínkami disponuje, věří a nejsou pro ní tudíž lži a nelze je tedy odhalit metodami založenými na fyziodetekci.⁸³ Základem vzniku RM metody, se staly výzkumy týkající se paměti a poznávacích procesů. RM se využívá hlavně v situaci, kdy není jisté, zda dotyčný člověk událost prožil nebo se jedná jen o jeho přesvědčení.⁸⁴ Vrij et al. (2000) dále uvádí, že metoda je pevně spjatá s jazykovými dovednostmi.⁸⁵

⁸⁰ PTÁČEK, R., ČÍRTKOVÁ, L. (2012) Posuzování specifické věrohodnosti výpovědi prostřednictvím metody "Statement validity assessment". *Česká a slovenská psychiatrie*, 108(6): 305 -310.

⁸¹ VRIJ, A. (2000). *Detecting lies and deceit: The psychology of lying and implications for professional practice*. Wiley & Sons.

⁸² WALTERS, S. B. (2003). *Principles of kinesic interview and interrogation*, 2PndP ed. Boca Raton, Florida: CRC Press LLC.

⁸³ NASHER, J. (2011). *Jak prokouknout lež a odhalit pravdu*. (1. vyd., 194 s.) Praha: Grada.

⁸⁴ SPORER, S. L. (2004). Reality monitoring and detection of deception. *Deception detection in forensic contexts*, 64-102.

⁸⁵ VRIJ, A., EDWARD, K., ROBERTS, K. P., BULL, R. (2000). Detecting Deception via Analysis of Verbal and Nonverbal Behavior. *Journal of Nonverbal Behavior* 24, (4), Winter 2000: 239-263.

RM metoda má dva stupně. V prvním stupni jsou posuzovány vlastnosti vzpomínek a ve druhém stupni je zjišťováno množství poznávacích operací, které vytvářejí danou vzpomínku. Součástí procesu je používání MCQ (Dotazník paměťových charakteristik, autoři Johnson a Ray), pomocí kterého se zjišťuje jasnost a živost vzpomínek a zároveň zaznamenává jejich afektivní, kontextuální a sensorické atributy.⁸⁶

Tato metoda zatím není tolik využívána, neboť je jí vytýkáno, že nepracuje s faktem, že v závislosti na časovém odstupu dochází ke zmenšování rozdílů mezi skutečnými a nereálnými vzpomínkami. Naopak předností metody je její široký teoretický základ, její používání je časově méně nákladné a lze tedy očekávat, že v budoucnu bude častěji používána.⁸⁷

3.4.3 Teorie „mikrovýrazů“

Autorem teorie „Mikrovýrazů“ je Paul Ekman. Základem je „čtení“ mimických výrazů v závislosti na tom, jak se člověk cítí. Princip spočívá ve schopnosti oka cvičeného pozorovatele zachytit a porozumět v prvních okamžicích (1/25 sekundy) komunikace tzv. „mikrovýrazy“ autentického prožívání. Například výrazy smutku, strachu, překvapení, štěstí a podobné. Jelikož jsou tyto projevy spjaty s fyziologickými projevy CNS, mají stejnou podobu bez ohledu na kulturní příslušnost, proto je metoda považována za univerzální. Pokud nastane u komunikačního partnera rozpor mezi tím, jaký má mikrovýraz a tím, co říká, s největší pravděpodobností se snaží své emoce skrýt nebo lže. V obou případech je jistě důvod k ostražitosti.

K výcviku rozpoznávání skutečných emocí byla v roce 1978 psychologem P. Ekmanem spolu s Wallacem V. Friesenem vytvořena tzv. *Facial Action Coding System*, zkráceně FACS. Jedná se o databázi všech možných aktivit mimických svalů včetně „mikrovýrazů“.⁸⁸

⁸⁶ JOHNSON, M. K., RAYE, C. L. (1981). Reality monitoring. *Psychological review*, 88(1), 67.

⁸⁷ SCHAFER, J. R., NAVARRO, J. (2004). *Advanced Interviewing Techniques*. Springfield, Il.: Charles C. Thomas Publisher.

⁸⁸ EKMAN, P. (1997). Lying and deception. *Memory for everyday and emotional events*, 333-348.

3.4.4 Proces odhalování lži – Model „MAGIC”

Další metoda používaná při odhalování lži se nazývá Proces odhalování lži - model MAGIC. Autorem je David Craig, právník, který vycházel ze své praxe při objasňování trestných činů. Model tvoří následujících pět fází:

a) Motivace (*Motivation*) je třeba najít důvod potencionálního lháře ke lži.

b) Kontrolní otázky (*Ask Control Questions*) slouží k ověřování domněnek, zda a z jakého důvodu, sledovaná osoba lže. Vycházíme ze změny v projevech (verbálních i neverbálních), mezi odpověďmi na otázky, na které známe odpovědi a tudíž můžeme zjistit, že dotazovaný odpovídá pravdivě a těmi odpověďmi na otázky, u kterých chceme určit, zda sledovaná osoba lže nebo mluví pravdu.

c) Usvědčující otázky (*Guilt Questions*) – jsou pokládány po ověření (dostatečným počtem otázek), jaké je přirozené chování dotazovaného. Pozorně sledujeme reakce dotazovaného na přímé otázky, případně jej lze konfrontovat s našimi zjištěními. Chování a reakce sledovaného člověka ale nemusí ještě znamenat, že se nás snaží oklamat, neboť i nevinný člověk může začít projevovat strach nebo nervozitu. A naopak zkušený lhář se může umět před prozrazením bránit např. upřeným pohledem do očí, uvolněnými gesty apod.

d) Indikátory (*Indicators*) – jedná se o „shluky” příznaků lži, které je možné v chování vysledovat. Platí, že čím více příznaků v rychlém sledu za sebou nalezneme, tím vyšší je pravděpodobnost, že vypovídají o lži.

e) Opětovná kontrola (*Check Again*) – tento poslední krok slouží k definitivnímu potvrzení domněnky. Kontrolu provádíme opětovným položením několika otázek a znovu sledujeme „shluky“ příznaků.⁸⁹

3.4.5 Přístrojové metody odhalování lži

Výčet metod odhalování lží, používaných v současnosti nemůže být úplný, pokud do něj nezařadíme metody přístrojové, včetně toho nejznámějšího, kterým

⁸⁹ CRAIG, D. (2014). *Staňte se lidským detektorem lži: jak spolehlivě odhalit lháře*. (1. vyd., 157 s.) Praha: Grada.

je polygraf, známý také jako „detektor lži“. Což není zcela přesné, protože detekovat lež zatím neumí žádný přístroj. Polygraf nám dává pouze nepřímá vodítka, jako jsou například fyziologické reakce osoby, která je tázána. Mezi další přístrojové metody patří přístrojové sledování očních pohybů (známé také jako *eye-tracking*) a metoda *Brain fingerprinting*.

3.4.5.1 Polygraf

Přístroj, který se používá k fyziodetekčním vyšetřením, neboli k měření na vůli nezávislých reakcí nervové soustavy. Zaznamenává krevní tlak, tepovou a dechovou frekvenci a kožně galvanickou reakci (projevuje se potivostí kůže). Při vyhodnocování se používá zjišťování změn fyziologických hodnot oproti tzv. baseline (normálních fyziologických hodnot).⁹⁰ Kromě již zmiňovaných reakcí organismu se zaznamenává také rozšíření zorniček, ztlumení činnosti zažívacího traktu, počtu červených krvinek, zvýšení srážlivosti krve, zvýšení hladiny krevního cukru, zvýšení sekrece potu apod. Těmito projevy reaguje organismus na jakékoli ohrožení. Formou ohrožení člověka je i jakýkoli negativní vnější podnět, například otázka, kterou se cítí člověk ohrožen a reaguje na ni tak, že odpovídá lživě.⁹¹

Čírtková (2013), která je odbornicí na forenzní psychologii, uvádí, že polygraf, jehož podstatou je asociační experiment, je využíván při „objasňování kriminálních případů v řadě zemí, někde je využíván i v civilním právu při sporech mezi občany i v pracovní sféře jako jedna z procedur pro ověření loajality zaměstnanců.“ Dodává ovšem, že polygraf se stává nástrojem pro detekci lži až v kombinaci s jeho psychologickými charakteristikami (sady připravených otázek, uzpůsobených osobnostním charakteristikám i situaci výslechu). Tyto otázky, které fungují jako podněty pro spuštění asociovaných reakcí včetně fyziologických procesů.⁹²

⁹⁰ ČÍRTKOVÁ, L. (2013). *Forenzní psychologie*. (3., upr. vyd., 445 s.) Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

⁹¹ MATOUŠKOVÁ, I. (2013). *Aplikovaná forenzní psychologie*. (1. vyd., 296 s.) Praha: Grada.

⁹² ČÍRTKOVÁ, L. (2013). *Forenzní psychologie*. (3., upr. vyd., 445 s.) Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Matoušková (2013)⁹³ i Čírtková (2013)⁹⁴ uvádějí platnost vyšetření polygrafem až v 90 % případů. Některé osoby ovšem nelze polygrafem vyšetřit, patří mezi ně jednak lidé s těžkou psychopatií, aktuální emoční poruchou nebo tzv. *patologičtí lháři*.⁹⁵ Metoda vyšetření polygrafem se využívá v situaci, kdy existuje podezření na určitou osobu, k vyloučení nevinných osob, v případě širšího okruhu podezřelých, nebo pro potřebu vyvrácení nepravdivého přiznání viny.

Přes dlouhou tradici využívání polygrafu a jeho prokázanou velkou úspěšnost, je v některých zemích (příkladem je Německo) stále zpochybňován. Jinde, například v USA, Polsku, Švýcarsku, Japonsku, České republice a dalších zemích je využití polygrafu běžnou součástí přípravného řízení. U nás provádí tato vyšetření specialisté v Kriminologickém ústavu v Praze.⁹⁶

3.4.5.1.1 Set Polygraf LX6-S

Sada tohoto polygrafu je dodávána v jednom setu, společně se základními senzory. Jedná se o pneumograf neboli senzor hrudníku pro monitorování dechu, sestava elektrod na měření změn ve vodivosti kůže, neboli senzor EDA a také i prstový fotoelektrický pletysmograf, který je určen pro snímání tepu. Výrobce tohoto polygrafu je americká společnost Lafayette Instrument Company.

3.4.5.1.1.1 Polygraf LX6

Jedná se o základní komponenty celé soupravy. Slouží jako systém pro zpracování dat. Data získávaná ze senzorů posílá polygraf do PC, přes USB 3.0/2.0 port. Kabel vedoucí z tohoto portu do PC zároveň slouží jako kabel napájecí. Polygraf LX6 je malých rozměrů, což umožňuje jeho snadné přichycení na tělo osoby podstupující vyšetření, konkrétně je umístován sledované osobě kolem pasu.

⁹³ MATOUŠKOVÁ, I. (2013). *Aplikovaná forenzní psychologie*. (1. vyd., 296 s.) Praha: Grada.

⁹⁴ ČÍRTKOVÁ, L. (2013). *Forenzní psychologie*. (3., upr. vyd., 445 s.) Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

⁹⁵ NASHER, J. (2011). *Jak prokouknout lež a odhalit pravdu*. (1. vyd., 194 s.) Praha: Grada.

⁹⁶ ČÍRTKOVÁ, L. (2013). *Forenzní psychologie*. (3., upr. vyd., 445 s.) Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

3.4.5.1.1.2 Pneumograf

Pneumograf, slouží k monitorování dechové aktivity. Do polygrafu se připojují dva pneumografy prostřednictvím dvou portů s označením P1 a P2. Pro snímání dechu se první pneumograf umísťuje nad prsa a druhý pneumograf v okolí bránice. Tato poloha obou pneumografů umožňuje sledovat i velmi malé změny v dechu vyslýchaného. Při montáži na tělo vyslýchaného jsou pneumografy barevně odlišeny, jeden modrou a druhý stříbrnou barvou.

3.4.5.1.1.3 Senzor elektrodermální aktivity

Senzor EDA využívá dvou elektrod. Tyto elektrody jsou umísťovány na bříško prstu. Polygraf LX 6 má tyto senzory dva, jeden se instaluje na ukazováček a druhý na prsteníček. Před použitím senzoru elektrodermální aktivity, je nutné prsty, na které se budou senzory umísťovat důkladně očistit. Očištění prstů, na které se elektrody budou aplikovat, je prováděno především proto, aby nedocházelo ke zkreslení výsledků měření díky nečistotám a potu vzniklým na prstech před měřením.

3.4.5.1.1.4 Pletysmograf

Jedná se o fotoelektrický prstový senzor, který není v kriminalistice běžně využíván. Pletysmograf zaznamenává rychlé změny v objemu pulzující krve, díky čemuž je možné z výsledné křivky vypočítat rychlost tepu. Jedná se o zařízení, připomínající svorku, v které je umístěn světelný zdroj společně se snímačem. Tento senzor se umísťuje na libovolný prst, a to případně i na palec. Zdroj světla, který je v tomto případě využit, produkuje záření v infračerveném rozsahu o vlnové délce 700 až 900 nm.

3.4.5.1.1.5 LXSoftware

Jedná se o softwarový nástroj, který byl vyvíjen od roku 1994. Tento softwarový nástroj nabízí mnoho základních i pokročilých funkcí, které jsou užitečné pro práci s polygrafem. Například jednoduché a intuitivní grafické rozhraní, ve kterém se lze snadno zorientovat.

3.4.5.2 Hlasový analyzátor

Hlasový analyzátor je přístroj, který byl vytvořen v Izraeli a původně byl určen pro armádní účely. Přístroj pracuje na podobných principech jako detektor lži. Tvůrci přístroje, zjistili, že člověk, když lže, tak se mu nejenom zvyšuje tep a zvyšuje se mu produkce potu, ale také se mění struktura jeho hlasu. Za normálních podmínek takovouto odchylku struktury hlasu není možné zaznamenat. Ale když je rozhovor nahrán a zvuková stopa převedena do digitální podoby, je možné poznat z celé řady křivek to, zda osoba při rozhovoru lhala, či mluvila pravdu. V soukromém sektoru je hlasový analyzátor používán kupříkladu pojišťovny, které jeho pomocí vyhodnocují hlášené pojistné události.

3.4.5.3 Sledování očních pohybů (*eye-tracking*)

Jedná se o přístroj měřící kognitivní reakci na situaci.⁹⁷ Metoda byla nejprve užitá ke studiu vizuální percepce, později se ale její využití rozšířilo i do diagnostiky v medicíně a také v psychiatrii. Také se této metody užívá ve výzkumu pozornosti. Své praktické užití tato metoda našla kupříkladu v soukromém sektoru v oblasti marketingu, kde se pomocí sledování očních pohybů zjišťuje, co nejčastěji přitahuje lidský pohled a na jak dlouho je tento lidský pohled a do jakých míst upřen. Z výstupů takového zkoumání se poté přizpůsobuje vytváření reklam s maximálním efektem na svého respondenta.

Přístroj na měření očních pohybů měří a taktéž i současně zaznamenává veškeré pohyby oční bulvy. Výstupem takového měření bývá nejčastěji grafické znázornění na sledované předloze. V některých případech se pro potřeby zjišťování efektivity předlohy měří také čas, po který se oko na jednotlivých oblastech předlohy zdrželo. Jsou metody *eye-trackingu*, které využívají ke sledování pohybů oka speciálně upravené kontaktní čočky. Jiné metody zase zaznamenávají elektrické potenciály v okolí lidského oka. Jako další způsob, jak měřit oční pohyb, se používají optické signály mapující pohyb zornic.⁹⁸

⁹⁷ YARBUS, A. L. (1967). *Eye Movements and Vision*. New York: Plenum Press.

⁹⁸ RAYNER, K. (1998). Eye movements in reading and information processing: 20 years of research. *Psychological bulletin*, 124(3), 372.

V oblasti odhalování lži při výpovědi má velkou zásluhu Cook,⁹⁹ který se snažil zavést metodu sledování očních pohybů jako ekvivalent polygrafu. Cook provedl srovnávací studii, na základě které zjistil, že jak přístroj na měření očních pohybů, tak polygraf mají podobnou funkci rozlišovat, zda člověk mluví pravdu, nebo zda lže. Dokonce popsal i charakteristiky metody sledující oční pohyb, které činí tuto metodu použitelnější nežli polygraf. Samotné užití přístroje na měření očního pohybu vypadá tak, že osoba, která je předmětem zkoumání, čte připravené otázky a na tyto otázky následně odpovídá na kameru. Není proto nutné, aby vyšetřovatel přímo konfrontoval vyslýchaného, což jednak omezuje možný dopad stresu vyslýchaného, či nevědomé zastrašování, ze strany vyslychajícího. Je také potřeba zmínit, že tento postup podstatně usnadňuje administraci metody. Během výzkumu, který Cook provedl, osoba četla otázky, u kterých byla možnost jak odpovědět pravdivě, tak naopak odpovídat lež. U tohoto výzkumu měřicí přístroj prováděl několikanásobná měření, a to jak ve směru, kterými se oči osoby pohybovaly, tak i sledoval dilataci zornic, reakční a čas, který sledovaná osoba potřebovala k přečtení předložených otázek. Přístroj vyhodnocoval mimo již uvedené hodnoty i počet chyb, které sledovaná osoba při jejím sledování učinila. Výsledkem výzkumu bylo zjištění, že jedinec, který při výzkumu na položené otázky lhal, měl rozšířenější zorničky a k přečtení a zodpovězení otázek potřeboval delší dobu, než ten, který na položené otázky odpovídal pravdu.

3.4.5.4 Brain fingerprinting

Jedná se o nepříliš známou a málo využívanou přístrojovou metodu, jejíž autorem je Lawrence Farwell. Takovýto přístroj využívá elektroencefalogram, tedy EEG, k měření různých kombinací mozkových vln. Mezi tyto vlny patří i P300, kterou je možné detekovat v situaci, kdy je měřené osobě položena otázka a té se na základě toho spustí v mozku tzv. orientační reflex. Lawrence Farwell tuto metodu prezentuje jako metodu, o které lze hovořit jako o metodě ještě

⁹⁹ COOK, A. E., Hacker, D. J., Webb, A. K., Osher, D., Kristjansson, S. D., Woltz, D. J., & Kircher, J. C. (2012). Lying eyes: Ocular-motor measures of reading reveal deception. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 18(3), 301. Dostupný též z WWW: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3763937/>

spolehlivější, než je samotný polygraf, protože ten zaznamenává pouze vnější projevy, které jsou ovládány mozkiem, který je tělu vysílá. Toto tvrzení Lawrence Farwella ale prozatím zůstává výzkumem nepodložené. Při využití metody Brain Fingerprinting jsou kladeny vyšetřované osobě stejným způsobem, jako je tomu při použití detektoru lži, předem, speciálně na vyslýchanou osobu připravené sady otázek.¹⁰⁰ Pořizovací cena přístroje, prostřednictvím kterého by metoda Brain Fingerprinting mohla být využita, je mnohem vyšší než cena polygrafu. Z tohoto důvodu není v praxi při odhalování lži příliš užíván.

3.5 Shrnutí kapitoly věnované problematice lži

Problematika lži byla autorem po dohodě s vedoucím práce navíc zahrnuta jako nadstavba problematiky výslechu.

V kapitole s názvem lež autor popsal definici lži po teoretické stránce, vyjasnil definici lži, polopravdy, a pravdy. Dále autor uvedl druhy a formy lži a zabýval se motivací lidí lhát. Autor v této kapitole popsal jaké má lež verbální ale i neverbální projevy, jaké faktory lež ovlivňují a jaké jsou možnosti detekce lži jak prostřednictvím psychologických technik tak technických řešení.

Autorem popsaný text je vhodným základem k objasnění problematiky lži v rámci provádění úkonů trestního řízení, předně tedy provádění výslechů.

¹⁰⁰ FARWELL, L. A., RICHARDSON, D. C., RICHARDSON, G. M. (2013). Brain fingerprinting field studies comparing P300-MERMER and P300 brainwave responses in the detection of concealed information. *Cognitive neurodynamics*, 7(4), 263-299.

4 VÝSLECHOVÉ MÍSTNOSTI UŽÍVANÉ POLICEJNÍM ORGÁNEM V SOUČASNOSTI

4.1 Videokonferenční místnost s videokonferenčním zařízením

Videokonferenční místností jsou nazývány prostory, ve kterých je umístěno videokonferenční zařízení. Vzhledem k tomu, k jakým účelům se tato místnost používá, jsou tyto místnosti nazývány výslechovou místností. V takovéto výslechové místnosti, je zapotřebí, aby byly dodržovány některá stavebně technická doporučení. *„Místnost by měla být dostatečně velká, s možností zatemnění oken, případně úplně bez nich. Měla by mít dobré akustické parametry, tzn., v místnosti nesmějí vznikat ozvěny. Dále je třeba dodržet vhodné osvětlení. K osvětlení účastníků konference postačí světlo o intenzitě 50 až 100 luxů. Samotné zdroje světla nesmí svítit do očí přítomných osob a přímo do kamery. Místnost by neměla obsahovat velké množství výzdob na stěně a měla by být barevně neutrální. Důležité jsou použité odstíny barev. Nevyhovující jsou různé odstíny červené barvy. Kapacita místnosti musí být dostatečná, aby šla osadit dalším technickým vybavením, jako je dokumentová kamera, tabule apod. Samozřejmostí je ventilace, příp. bezhlučná klimatizace. Vstupní dveře by neměly být dislokovány naproti videokonferenční kameře. Místnost by měla být dostatečně zabezpečená, z důvodu ceny umístěného vybavení.“*¹⁰¹

Tato problematika byla autorem již zpracována v jeho bakalářské práci na téma využití videokonferenčního zařízení při úkonech trestního řízení, kterou obhájil v roce 2019, před komisí Policejní akademie ČR v Praze. Z uvedeného důvodu nebude autor v této diplomové práci již problematiku rozvádět a odkazuje na uvedenou práci.

¹⁰¹ VAŇURA, I., (2014), *Videokonferenční řešení Krajského ředitelství policie Středočeského kraje: Technicko-bezpečnostní dokumentace*. Praha: Krajského ředitelství policie Středočeského kraje, IAŘ PČR. s. 4. citováno dle: VELFL, L., (2019), *Využití videokonferenčního zařízení při úkonech trestního řízení*. Praha, Bakalářská práce. Policejní akademie ČR v Praze, fakulta Bezpečnostně právní. Vedoucí práce doc. JUDr. Miroslav Němec, Ph.D.

4.2 Speciální výslechová místnost

Speciální výslechová místnost je patřičně technicky vybavené a vhodně uspořádané pracoviště vyslychajícího, které tak umožňuje získat co největší autenticitu celého výslechu a jeho patřičnou dokumentaci za současného dodržení záruk zákonitosti. První speciální výslechové místnosti vznikly v roce 2006 v Ostravě a v Praze.¹⁰²

Speciální výslechová místnost je díky svému účelu uspořádána tak, aby se vyslychané osoby cítily při výslechu v takovéto místnosti co možná nejklidněji a hlavně v bezpečí. Samotná speciální výslechová místnost byla vytvořena především pro výslechy dětí a nezletilých, které se staly obětí trestného činu, není to však pravidlem, protože se speciální výslechové místnosti používají také k výslechu dospělých osob, které jsou v pozici zvláště zranitelné osoby, která se stala obětí například sexuálních trestných činů a domácího násilí. Speciální výslechové místnosti jsou užívány mimo již uvedené také k výslechům hendikepovaných osob a seniorů.¹⁰³

Policisté, kteří speciální výslechové místnosti užívají, podstupují od roku 2013 speciální kurz, který se nazývá Výslech dětského svědka – oběti trestné činnosti, v rámci kterého absolvují jak výuku teorie, tak i k praktické nácviky jednotlivých fází výslechu cílové skupiny osob přímo ve speciální výslechové místnosti.¹⁰⁴

4.2.1 Uspořádání speciální výslechové místnosti

Speciální výslechové místnosti nejsou jen jedna samostatná místnost. K samotné výslechové místnosti jsou připojeny i další, neméně důležité místnosti, které umožňují celkový provoz. Jde tedy o jakýsi soubor místností, které jsou vzájemně technicky propojeny. Propojení těchto místností umožňuje především

¹⁰² MINISTERSTVO VNITRA ČR, (2022). *Specifické programy prevence kriminality* [online] 3.2 [cit. 23.8.2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/webpm/clanek/specificke-programy-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09Ng%3D%3D>

¹⁰³ NĚMEC, M, (2003) *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*

¹⁰⁴ Tamtéž.

spolupráci odborníků a orgánů činných v trestním řízení, které konkrétní výslechový proces provádějí.

Mezi takový komplex propojených místností, který se nazývá speciální výslechová místnost, by měla patřit čekárna, místnost pro dozorčí službu, vlastní výslechová místnost, zasedací místnost, z které je možné výslech dozorovat, nebo se na něm skrytě podílet a technické pracoviště, ze kterého je obsluhována technika.¹⁰⁵

4.2.1.1 Čekárna

Čekárna slouží k umístění osob, které budou bezprostředně vyslechnuty. Její vybavení je standartní nábytek, jako je lavice, židle, věšák na odložení svršků, různé skříňky a police a také květiny, které mají navodit příjemný dojem z celkového prostoru této místnosti. Čekárna by měla být vybavena kamerou, zabírající celý prostor čekárny a mikrofonom, za účelem mapování děje, který bezprostředně předchází úkonu, na který osoby v čekárně čekají. Obraz z kamery a zvuk z mikrofону by měl vést do výstupu v technické místnosti. Nad hlavním vchodem do čekárny, by měl být umístěn výstražný červený nápis „NEVSTUPOVAT!“, který pro příchozí signalizuje zákaz vstupu, aby byl zajištěn nerušený pobyt osoby čekající na výslech. Vstupní dveře do čekárny by měly být oboustranně opatřeny zámkovou vložkou s koulí, které jsou osazeny klíčem, který má být k dispozici jak vyslychajícímu policistovi, tak obsluze technické místnosti.¹⁰⁶

Čekárna, by měla být dále vybavena systémem typu domovní telefon, který umožňuje komunikovat osobám čekajícím na úkon, s obsluhou, která je v technické místnosti. Stěna, která je protilehlá vstupu do čekárny a která stavebně sousedí s místností pro dozorčí službu, je navíc vybavena jednocestným zrcadlem tak, aby dozorčí služba měla přehled o dění v čekárně pro případné umístění dozoru osob nacházejících se v čekárně, který by vykonal policista pořádkové služby. Systém dohledu, prostřednictvím kamer, mikrofónů a jednosměrného

¹⁰⁵ NĚMEC, M, (2003) *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*, s. 45.

¹⁰⁶ Tamtéž.

zrcadla umožňuje v případě potřeby okamžitě reagovat na případné nebezpečí, které může vyvolat osoba, čekající na provedení úkonu.¹⁰⁷

4.2.1.2 Místnost pro dozorčí službu

Tato místnost je umístěna mezi čekárnou a technickou místností. Místnost dozorčí služby je technicky propojena dorozumívacím a signálním zařízením a to jednak s technickou místností, ale také s výslechovou místností a rovněž i s čekárnou. Místnost pro dozorčí službu je propojena jednocestným zrcadlem jak s čekárnou, tak i s výslechovou místností. Místnost pro dozorčí službu je propojena chodbou s čekárnou a taktéž i s výslechovou místností.¹⁰⁸

4.2.1.3 Výslechová místnost

Jedná se o centrální pracoviště celého výslechového komplexu. Tato místnost může mít podobu buď dětského, nebo obývacího pokoje. Výslechová místnost je zařízena nábytkem a to tak, aby její vzhled připomínal pokoj v běžné domácnosti. To má za cíl, aby se zvláště zranitelná oběť v takovémto prostředí cítila co nejvíce příjemně a hlavně bezpečně. Nezbytnou součástí vybavení takovéto výslechové místnosti jsou speciální pomůcky jako je panenka chlapečka a holčičky, kterým se říká Jája a Pája. Tyto panenky slouží jako demonstrační pomůcka k tomu, aby malé děti na těchto panenkách předvedli násilí, které na jejich osobě někdo vykonal, nebo kterému byli svědkem.

Vlastní výslechová místnost je především vybavena kamerovým systémem a mikrofonem, díky kterým je obraz a zvuk nejen nahráván ale i přenášen do zasedací místnosti. Obraz a zvuk z výslechové místnosti může být přenášen i online, kupříkladu do kanceláře státního zástupce, znalce či psychologa. Kamera by měla detailně zabírat vyslýchanou osobu tak, aby byl zaznamenán a online přenesen obraz, ze kterého je vidět nonverbální komunikace vyslýchaného.

¹⁰⁷NĚMEC, M, (2003) *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*

¹⁰⁸ tamtéž

Dalším vybavení výslechové místnosti je osobní počítač s externím příslušenstvím a možností vézt komunikaci vyslychaného se zasedací místností.

4.2.1.4 Technická místnost

Tato místnost bezprostředně navazuje na místnost výslechovou. Z této místnosti se obsluhuje veškeré technické vybavení výslechového komplexu, jako je výstup z kamer a mikrofonů umístěných jak ve výslechové místnosti, tak i v čekárně. Jedná se o místnost, ve které se během výslechu nachází i osoby, které se skrytě na výslechu podílejí. Jsou jimi kupříkladu psycholog, znalec, státní zástupce ale i soudce a třeba i orgány OSPOD. Takováto místnost je vybavena standardně židlemi, stolem, ale taktéž i obrazovkami, na kterých je promítán obraz z výslechové místnosti a repro soustavou ze které je pouštěn zvuk z výslechové místnosti. Tato místnost by měla být vybavena také osobním počítačem, ze kterého je možné komunikovat s osobním počítačem vyslychajícího, aby bylo možné pokládání doplňujících otázek.

4.2.2 Význam speciální výslechové místnosti v policejní praxi

význam speciální výslechové místnosti spočívá především v tom, že:

- a) umožní vyslychajícímu psychologickou ale i informační převahu nad vyslychaným,
- b) na minimální možnou hranici dokáže snížit riziko sekundární viktimizace u oběti trestného činu,
- c) umožní skrytou účast dalších oprávněných osob u prováděného výslechu, aniž by tyto osoby byly přímo přítomny ve výslechové místnosti,
- d) zvyšuje záruky nejen dodržení zákonnosti prováděného výslechu, ale i kupříkladu snižuje riziko psychologicky špatně vedeného výslechu, což může mít neblahý důsledek pro zvláště zranitelnou osobu ale i na celé trestní řízení,
- e) zajišťuje vyslychajícímu a vyslychanému klidné prostředí při úkonu bez dalších rušivých jevů a vlivů,

- f) snižuje možnost klamavé hry, neboli koluze, což může mít za následek opakování výsledku,
- g) výslechový komplex dává možnost okamžitého prověření, při výslechu nově zjištěných informací, na které lze ještě během samotného výslechu reagovat,
- h) díky možnosti nainstalovat ve výslechové místnosti řadu kamer a mikrofonů, je tak možné pořídit audiovizuální a zvukový záznam celého výslechu, který lze kdykoli využít v průběhu dalšího řízení a především k vyhodnocení.¹⁰⁹
- i) zajišťuje ideální výslechové prostředí se zárukou bezpečnosti vyslychajícího,
- j) prohlubuje návyky a znalosti v dodržování zákonnosti při provádění výslechu, neboť díky použitým technologiím je výslech jak po obrazové tak zvukové stránce dokumentován a celému procesu výslechu jsou přítomny další osoby odborného ale i dohledového druhu,
- k) snižuje nebezpečí opakování výslechu.¹¹⁰

4.2.3 Taktika výslechu ve speciální výslechové místnosti

Mimo již zmíněné výhody, které spočívají především v nerušeném průběhu výslechu zvláště zranitelné osoby, lze hlavní přednost spatřovat v tom, že výslechu může být díky instalovaným technologiím skrytě v zasedací místnosti, nebo online přítomna i další osoba, kterou je kupříkladu přivzatý specialista, jako psycholog či soudní znalec, dále pak dozorový subjekt, kterým může být státní zástupce ale i soudce a proto, že tyto osoby nejsou přítomny ve výslechové místnosti, nenarušují tedy celkovou atmosféru výslechu svou přítomností.¹¹¹

¹⁰⁹ NĚMEC, M, (2003) *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*, s. 48.

¹¹⁰ tamtéž

¹¹¹ NĚMEC, M, (2003) *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*, s. 49.

4.2.4 Technický záznam výslechu

Vedle zápisu výslechu ve formě protokolu, je možné pořídít z výslechu i zvukový nebo též obrazový záznam. Tento technický záznam je poté zapotřebí uložit na datovém nosiči a připojit jej k protokolu, který byl při výslechu sepsán. Zvukový a obrazový záznam je ve výjimečných případech možno uložit na nějakém centrálním uložišti, o čemž je ale zapotřebí v protokolu učinit záznam, ve kterém je uvedeno přesné místo, kde se záznam nachází. O pořizování technického záznamu výslechu musí být každá vyslýchaná a další osoba předem vyrozuměna. Pokud je v plánu dokumentace výslechu ve speciální výslechové místnosti, je zapotřebí důkladně prověřit funkčnost všech technických zařízení, které k úkonu budou užity. Jakékoli pořízené záznamy z výslechu, není možné jakkoli upravovat či formátovat.¹¹²

4.3 POL POINT

Jedná se o projekt, který je jednou z priorit Policie České republiky, sloužící ke zvýšení dostupnosti služeb Policie ČR při plnění úkolů v oblasti trestního řízení a taktéž i veřejného pořádku. Zkratka POL POINT označuje technický prostředek, který slouží veřejnosti jednak k podání oznámení a k jeho doplnění, ale také k výslechu osoby ve vhodném procesním postavení v prošetřované věci. POL POINT neboli kontaktní místo policie, jak je systém také nazýván, je budován za významného spojení s videokonferenčním systémem, který Policie ČR využívá. POL POINT je umístěn na veřejném a dostatečně označeném místě. Jedna z variant POL POINTu je bezobslužná, budovaná při odděleních policie. Druhá z variant je poloobslužná, která bývá umístěna na označeném místě v budovách městských nebo obecních úřadů. Komunikace přes POL POINT může mít podobu i prostřednictvím technických prostředků, které má osoba ve svém domově, je to zpravidla osobní počítač, notebook, tablet nebo mobilní telefon, a to za předpokladu, že jsou tyto zařízení vybaveny kamerou s mikrofonom a reprosoustavou. Ze strany policie, je s osobou, nacházející se v místnosti POL

¹¹² tamtéž

POINT, nebo ve svém domově, komunikováno prostřednictvím videokonferenčního zařízení, které je obsluhováno policistou, který z úkonu vypracovává záznam ve formě protokolu. Audio a video přenos úkonu je šifrován a ukládán na server police a následně na záznamové zřízení, které je připojeno k protokolu, který byl o úkonu sepsán. POL POINT je určen veškeré veřejnosti, která chce podat jakékoliv oznámení, přičemž chce upřednostnit výhody videokonferenčního způsobu vedení komunikace nebo výslechu. Za důležité je zapotřebí zmínit, že zařízení POL POINT nenahrazuje tísňové volání.¹¹³

POL POINT je stále se rozrůstající projekt, který je budován jako soubor třech základních způsobů komunikace, které jsou rozděleny podle místa, odkud veřejnost s policií ČR komunikuje.

Jako první varianta POL POINT jsou místa, která se jak již bylo řečeno, zřizují jako bezobslužné, ze kterých veřejnost, bez jakéhokoliv vlastního zásahu komunikuje prostřednictvím umístěného videokonferenčního zařízení s policií, která prostřednictvím proškoleného personálu videokonferenčního zařízení ovládá. Jedná se o místa, která jsou zabezpečená a umožňují nepřetržitý provoz. Tato místa jsou budována v prostorách obvodních oddělení Policie ČR, nebo v budovách obecní či městské policie. Do těchto prostor je veřejnosti umožněn vstup policistou z centrálního místa. Poté, co osoba do místnosti vstoupí, se policista z operační místnosti POL POINT připojí online k zařízení, které je v místnosti instalováno, a prostřednictvím monitorů, instalovaných v místnosti, s občanem komunikuje. Občan, který tuto službu využije, nemusí nic ovládat, vše je v režii policisty, který z operační místnosti videokonferenčního zařízení obsluhuje. Osoba, která do místnosti POL POINT vstoupí, může z místnosti kdykoliv volně odejít, ale z venkovních prostor nemůže nikdo další do místnosti vstoupit, pokud není vstup na dálku policistou umožněn. Jedná se tak o tzv. „bezpečnou zónu“ pro oznamovatele.

Druhá varianta POL POINT je místo, které je zřízené jako místo s částečnou obsluhou veřejnosti. Umístění takovýchto míst je především v rámci obecních úřadů. Základní funkce videokonferenčního systému, jsou v těchto

¹¹³ POLICIE ČR, *POL POINT - kontaktní místo policie*, [online]. [cit. 23.8.2022]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pol-point-kontaktni-misto-policie.aspx>

místnostech POL POINT zajišťovány prostřednictvím pověřených a proškolených pracovníků zaměstnaných v rámci obecního úřadu. Provozní doba těchto míst odpovídá úředním hodinám konkrétního úřadu.

Jako třetí varianta POL POINT je komunikace veřejnosti s policií čistě prostřednictvím **libovolného technického zařízení, jako například osobní počítač, notebook, tablet, telefon, apod., který má ve výbavě monitor, kameru a mikrofon.** Občan se prostřednictvím tzv. softwarového klienta připojí z veřejné sítě internet zabezpečeným způsobem do VPN sítě policie. Instrukce jsou k uskutečnění této komunikace předány policií.¹¹⁴

4.4 Mobilní výslechová místnost

Mobilní výslechová místnost je termín, pro set technického vybavení, které policejní komisař užije v případě, že provádí úkony trestního řízení mimo budovu policie, kde jsou pro provádění úkonů trestního řízení zřízeny speciální prostory. Toto technické vybavení tak může kriminalista užít v případě, že provádí kupříkladu domovní prohlídky, nebo prohlídky jiných prostor a pozemků. Taktéž je může využít i v případě, kdy provádí výslech kupříkladu v domově pro seniory s imobilním klientem, který se nemůže do budovy police k výslechu dostavit, nebo by byl jeho převoz značně obtížný. Mobilní kancelář, tedy set technického vybavení, které lze přenášet, může taktéž policista použít i v případě, že je dle rozkazu svého nadřízeného velen na vykonání tzv. home office nebo je člen výjezdové skupiny a na místě spáchání trestného činu řídí činnost policie, která je spojena s dokumentací místa činu, apod.

Set technického vybavení, aby byl zajištěn plný rozsah výkonu služby příslušníka policie, by měl obsahovat notebook, který je připojen na internet a v jeho výbavě se nachází kamera, mikrofon a vestavěné reproduktory. Součástí dalšího technického vybavení setu mobilní kanceláře, by měla být taktéž i mobilní nabíjecí stanice, která umožní nezávislost provozu elektronických přístrojů. Jako další z vybavení mobilní kanceláře by měla být přenosná tiskárna a přenosný

¹¹⁴ POLICIE ČR, *POL POINT - kontaktní místo policie*, [online]. [cit. 23.8.2022]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pol-point-kontaktni-misto-policie.aspx>

skener, v obou případech malých rozměrů. Celý set by se pak měl pohodlně naskládat do jednoho zavazadla, nejlépe kufru s pojezdovými kolečky, který je vybaven prvky bránícími zničení přenášené techniky tak, aby policista, který tuto mobilní kancelář plánuje užít, mohl jak bezpečně, tak i pohodlně, celý set přenášet sám. K mobilnímu setu je doporučeno připojit jednak i služební datový nosič, na kterém se nachází offline formuláře z ETR. Dále je nutné pravidelně doplňovat papíry do přenosné tiskárny, ke které je vhodné mít k dispozici alespoň jeden náhradní toner.

4.5 Nejvíce příslušníky Policie ČR využívané místnosti, pro provádění výslechů

4.5.1 Standartní výslechová místnost oddělení Policie ČR

Jedná se z pravidla o obyčejnou místnost v odpovídajících rozměrech, která je umístěna buď při dozorčí službě u uniformované složky policie, nebo se jedná o samostatnou místnost vyčleněnou k provádění výslechů na oddělení SKPV. Tato výslechová místnost je standardně vybavena stolem pro vyslychajícího, na kterém se nachází osobní počítač s příslušenstvím, tiskárnou a skenerem. Dále je místnost vybavena několika židlemi, které mohou být pevně připevněny k podlaze. Dále jsou v místnosti v některých případech instalovány úchyty, k připoutání osoby dle zákona o policii. Ve standartní výslechové místnosti je možné instalovat i mobilní videokonferenční zařízení, nebo po dohodě s pracovníky kriminalistického ústavu, je možné v ní provádět fyziodetekční vyšetření na polygrafu. V některých případech jsou tyto místnosti vybaveny i kamerovým systémem s mikrofonom, nebo jednosměrným sklem. Taktéž je v těchto místnostech v některých případech instalováno i tlačítko alarmu či výstrahy, které je napojené na dozorčí službu objektu, pro případy napadení policisty ze strany veřejnosti při prováděném úkonu. Prostředí je z pravidla v barvě modré či bílé s užitím decentních dekorací aby nebyla odváděna pozornost od prováděného úkonu a zároveň nepůsobila místnost depresivně.

4.5.2 Kancelář policejního komisaře v budově Policie ČR

Tyto prostory jsou standartním pracovištěm policejního orgánu, a proto se stávají nejčastějším místem, kde se úkony provádějí. Složení vybavení kanceláří bývá různé, zpravidla se odvíjí od typu policejního útvaru. Vzhledem k tomu, že kancelář policejního orgánu je plná různých větších či menších věcí, stává se i místem shromažďování různých soukromých sbírek a ne vždy je možné veškeré vybavení zabezpečit tak, aby bylo možné připravit místo pro bezpečné uskutečnění úkonu, měl by proto policejní orgán před každým úkonem zvážit, zda je vhodné úkon provádět ve své kanceláři, nebo v prostorách, které se speciálně pro daný úkon v objektech policie zřizují.

4.6 Shrnutí kapitoly věnované výslechovým místnostem

V této kapitole autor zmínil videokonferenční místnosti, ve kterých je umístěno videokonferenční zařízení. U této problematiky autor odkázal na zpracování tohoto tématu v předešlé práci autora, a proto, pro připomenutí k tomuto odstavci, autor připojil jen krátký informativní text. Dále se autor v této kapitole věnoval speciálním výslechovým místnostem, které mají velkou úlohu při výslechu zvláště zranitelných osob a v neposlední řadě i novému prostředku komunikace mezi policií a veřejností, kterými jsou výslechové místnosti nazvané Pol Point. Tento prostředek je do jisté míry možností, jak řešit špatnou personální situaci u policie a zároveň zajistit komunikaci mezi veřejností a policií dostupnější. Jako další z témat, které autor v této kapitole zmínil, byla mobilní výslechová místnost, neboli souhrn vhodných, technických řešení, které umožní policistům kupříkladu stálé výjezdové skupiny být plnohodnotně kdekoli k dispozici tak, aby mohli do jisté míry provést kdekoli jakýkoli úkon tak, jako by tomu bylo v jejich domovské kanceláři. Na závěr kapitoly autor čtenáři předal informace o historicky, současně a i do budoucna využívaných místnostech, které policisté ke své práci užívají a dají se označit jako výslechové místnosti.

5 VÝVOJ UŽÍVÁNÍ VIDEOKONFERENCEČNÍHO ZAŘÍZENÍ PŘI ÚKONECH TRESTNÍHO ŘÍZENÍ OD ROKU 2018 DO SOUČASNOSTI.

V této kapitole by rád autor poskytl čtenáři informace, o vývoji využívání videokonferenčního zařízení při úkonech trestního řízení. Data, která autor v této kapitole použil, jsou dostupná pouze v interním systému ETR, který policie používá ke své práci. Konkrétně se jedná o data, která se nachází v sekci kalendář videokonferencí, kde se nachází údaje o počtech všech provedených videokonferencích a také o druhu úkonu, který byl kdy a kým, pod jakým číslem jednacím, v jaké délce a v jakém druhu proveden. Tato data jsou dle zkušeností autora relevantní a dají se proto použít k analýze vývoje jak v počtech provedených videokonferencí tak v % provedených konkrétních úkonů. Samozřejmě, že je možná i technická chyba systému, tak jako v kterémkoli naprogramovaném systému, která automaticky nepřihodí provedený úkon do statistik, ale vzhledem k tomu, že autor tyto statistiky, i díky tvorbě své předchozí závěrečné práce, sleduje již od roku 2018, je tedy přesvědčen o jejich validitě. V této kapitole taktéž autor nastíní úvahu na téma úspory finančních prostředků, které vznikají využíváním videokonferenčního zařízení při úkonech trestního řízení. Autor v této úvaze bude vycházet z provedeného šetření, které bylo provedeno v roce 2018 a které mělo za cíl zjistit úsporu finančních prostředků, jak na pohonných hmotách, tak na amortizaci služebních dopravních prostředcích policie. Na závěr se v této kapitole autor věnoval vyhodnocením svého šetření, které provedl formou rozhovoru se svými kolegy z řad příslušníků služby kriminální policie a vyšetřování, zařazenými převážně na pozici vyšetřovatelů nejzávažnější trestné činnosti.

5.1 Vyhodnocení účelu využívání videokonferenčního zařízení od roku 2018 do roku 2021 ¹¹⁵

Z dat, která byla získána analýzou ETŘ vyplývá, že v roce 2018 bylo videokonferenční zařízení převážně užíváno k provádění výsledků formou podání vysvětlení dle § 158/6 tr. řádu a to v 46,93 % případů. Jako druhý nejčastější úkon byl výslech obviněného a to v 21,12 % případů. Výrazný podíl pak má i provedení výslechu svědka v 8,18 % případů a výslech zadrženého v 4,31 % případů.

Z dat, která byla získána analýzou ETŘ vyplývá, že v roce 2019 bylo videokonferenční zařízení převážně užíváno k provádění výsledků formou podání vysvětlení dle § 158/6 tr. řádu a to v 50,52 % případech. Jako druhý nejčastější úkon byl výslech obviněného a to v 23,49 % případů. Výrazný podíl pak má i provedení dalších úkonů trestního řízení a to 8,78 % případů, což může být kupříkladu rekognice, seznámení se spisem, apod. Jistý podíl na výsledku má i provádění výslechu svědka v 5,85 % případů a výslechu zadrženého v 3,01 % případů.

Z dat, která byla získána analýzou ETŘ vyplývá, že v roce 2020 bylo videokonferenční zařízení převážně užíváno k provádění výsledků formou podání vysvětlení dle § 158/6 tr. řádu a to v 47,74 % případů. Jako druhý nejčastější úkon byl výslech obviněného a to v 22,16 % případů. Výrazný podíl pak má i provedení dalších úkonů trestního řízení a to v 13,99 % případů, což může být kupříkladu rekognice, seznámení se spisem, ale také použití POL POINTŮ, které byly spuštěny do provozu od 1.2.2020. Jistý podíl na výsledku má i provádění výslechu svědka v 5,9 % případů a výslechu zadrženého v 2,04 % případů.

Z dat, které byly získány analýzou ETŘ vyplývá, že v roce 2021 bylo videokonferenční zařízení převážně užíváno k provádění výsledků formou podání vysvětlení dle § 158/6 tr. řádu a to v 49,61 % případů. Jako druhý nejčastější úkon byl výslech obviněného a to v 19,6 % případů. Výrazný podíl pak má i provedení dalších úkonů trestního řízení a to v 14,04 % případů, což může být kupříkladu rekognice, seznámení se spisem, ale také použití POL POINTŮ, apod. Jistý podíl

¹¹⁵ IS ETŘ – data z kalendáře videokonferencí

na výsledku má i provádění výslechu svědka ve 4,49 % případů a výslechu zadrženého v 1,35% případů.

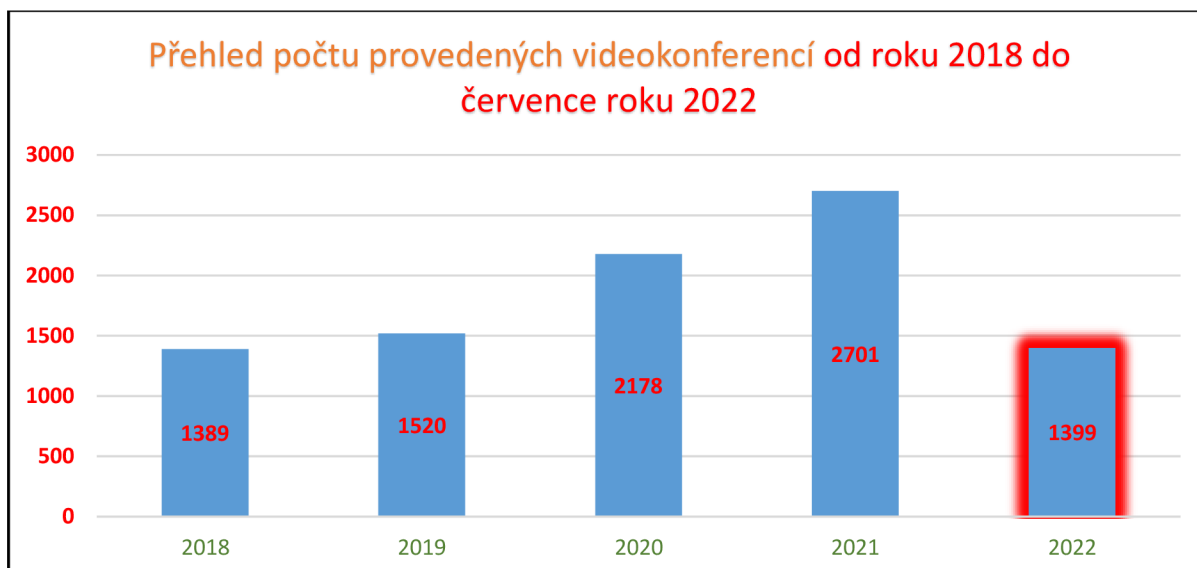
Z výše uvedených dat je zřejmé, že videokonferenční zařízení je příslušníky policie převážně používáno k provádění výslechů na úřední záznam o podání vysvětlení. Jako další nejčastější úkon, který policisté provádějí prostřednictvím videokonferenčního zařízení, je výslech obviněného. Z dalších dat analýzou zjištěných je možné vyvodit předpoklad, že videokonferenční zařízení je mimo dalších druhů výslechů jako třeba výslechů svědků či podezřelých, využíváno kupříkladu k vazebnímu jednání, seznámení se spisem, ale také k novince, která si u Policie ČR nachází své místo, a to k provozu POL POINTů, neboli kontaktním místům policie, které slouží ke komunikaci mezi policií a občany.

Do budoucna autor předpokládá, i díky trendu digitalizace a online přenosu komunikace, že videokonferenční zařízení bude i nadále sloužit k uskutečňování úkonů trestního řízení, převážně k výslechů osob, kdy narostou v jisté míře % u ostatních úkonů, díky využívání videokonferenčního zařízení u POL POINTů. Dále je taktéž i předpoklad, že porostou % u mezinárodních interakcí prostřednictvím videokonferenčního zařízení.

5.2 Vyhodnocení počtu provedených úkonů prostřednictvím videokonferenčního zařízení od roku 2018 do roku 2021 ¹¹⁶

Z dat, která byla získána analýzou ETR vyplývá, že v roce 2018, bylo prostřednictvím videokonferenčního zařízení, provedeno 1389 úkonů. V roce 2019, bylo prostřednictvím videokonferenčního zařízení provedeno 1520 úkonů. V roce 2020 bylo prostřednictvím videokonferenčního zařízení, provedeno 2178 úkonů. V roce 2021, bylo prostřednictvím videokonferenčního zařízení provedeno 2701 úkonů. Za období od ledna do července roku 2022 bylo prostřednictvím videokonferenčního zařízení provedeno 1399 úkonů.

¹¹⁶ IS ETR – data z kalendáře videokonferencí

Z provedeného sběru dat, a vytvořeného grafu, který byl z těchto dat vytvořen vyplívá, že užívání videokonferenčního zařízení, má stále více vzrůstající tendenci. Největší nárůst počtu provedených videokonferencí je zaznamenán mezi roky 2020 a 2021. V tomto nárůstu autor spatřuje důsledek pandemie Covid-19, kdy muselo být zvoleno adekvátní řešení situace, kdy v rámci vydaných opatření ke snížení růstu pandemie Covid-19, které se týkaly snížení kontaktu mezi lidmi na minimum, bylo videokonferenční zařízení jediným prostředkem, jak provádět některé úkony trestního řízení a tudíž udržet v běhu řízení, která policie na základě své působnosti provádí.

Z provedené analýzy získaných dat je zřejmé, že využívání IT technologií v kriminalistické praxi bude i nadále stoupat, což podtrhuje fakt, že za 7 měsíců roku 2022, je provedeno více videokonferencí, než za celý rok 2015, 2016, 2017 a 2018. Je možné tedy usuzovat, že nárůst případů využívání videokonferenčního zařízení bude mít i nadále minimálně setrvávající tendenci na číslech z roku 2020 a 2021.

Na základě výše uvedených dat a analýzy, která tato data vyhodnotila, došlo dle názoru autora již k návyku mezi příslušníky Policie ČR, užívat videokonferenční zařízení v jisté míře a účelu v kriminalistické praxi. Podle zkušeností z praxe autora, z doby počátku, kdy bylo videokonferenční zařízení, jako prostředek k provádění úkonů trestního řízení zaváděno, nebylo užívání

videokonferenčního zařízení při úkonech trestního řízení vůbec oblíbené. Na základě dat, která jsou k dispozici, autor netvrdí, že je v současné době videokonferenční zařízení oblíbené, ale dle osobních zkušeností z praxe, si již našlo své místo a dokáže být dobrým pomocníkem v určitém okruhu situací, ve kterých zpracovateli dokáže dokonce usnadnit ale i zkvalitnit jeho práci.

5.3 Úvaha o úspoře finančních prostředků díky využívání videokonferenčního zařízení

Z provedené analýzy úspor finančních prostředků, která vznikla díky používání videokonferenčního zařízení v roce 2018, policisty zařazenými na Územních odborech Krajského ředitelství Středočeského kraje vyplynulo, že úkony, které byly v roce 2018 na Krajském ředitelství Policie Středočeského kraje provedeny, byly celkem v délce 2.062 hodin a 53 minut. Vzdálenost, kterou policisté, díky využití videokonferenčního zařízení nemuseli absolvovat, je v délce 182.563 km. Z tohoto důvodu policisté ušetřili celkem 2.387 hodin. Díky využití videokonferenčního zařízení, došlo také k významné úspoře pohonných hmot, a to o objemu 11.867 litrů, díky čemuž vznikla finanční úspora Krajskému ředitelství Středočeského kraje ve výši 350.065 Kč. Úspora na amortizaci služebních dopravních prostředků, byla díky využívání videokonferenčního zařízení, na krajském ředitelství Policie Středočeského kraje za rok 2018 v celkové výši 711.997 Kč, což společně s úsporou na pohonných hmotách dává částku ve výši 1.062.062 Kč. Podrobná čísla k provedené analýze, jsou k dispozici v předchozí práci autora s názvem využívání videokonferenčního zařízení při úkonech trestního řízení.¹¹⁷

Jak bylo uvedeno výše, počty provedených videokonferencí neustále stoupají. Vývoj cen pohonných hmot je spíše vzrůstající, než aby pohonné hmoty zlevňovaly. Videokonferenční zařízení, jak bylo zjištěno z analýzy provedené v roce 2018, dokáže díky jeho využívání uspořit finanční prostředky na pohonných

¹¹⁷ data poskytnuté Krajským ředitelstvím policie Středočeského kraje brig. Gen. JUDr. Václavem Kučerou, PhD, MBA, citováno dle: VELFL, L. (2019) *Využití videokonferenčního zařízení při úkonech trestního řízení*. Praha, Bakalářská práce. Policejní akademie ČR v Praze, fakulta Bezpečnostně právní. Vedoucí práce doc. JUDr. Miroslav Němec, Ph.D.

hmotách v nemalé výši. Z čísel, která jsou k dispozici, je tedy zřejmé, že úspora finančních prostředků, která díky využívání videokonferenčního zařízení vznikla na pohonných hmotách, není v letech 2019, 2020, 2021 a v prognóze i v roce 2022 menší, než tomu bylo v roce 2018, naopak, lze předpokládat daleko vyšší hodnota ušetřených finančních prostředků, než právě zjištěných 350.065 Kč pro rok 2018. Videokonferenční zařízení je tak nejen přínosem pro urychlení některých úkonů, ale taktéž i nadále prostředek, jak šetřit veřejné finance.

5.4 Analýza rozhovorů s příslušníky SKPV, na téma využívání videokonferenčního zařízení a jiné techniky

Rozhovory s příslušníky SKPV byly prováděny v průběhu prvního pololetí roku 2022. Příslušníci SKPV, se kterým byly rozhovory vedeny, byly na pozicích komisařů a vrchních komisařů, se zařazením na odborech a odděleních jak hospodářské, tak i obecné kriminality. Celkem takovýchto rozhovorů bylo uskutečněno 14. Rozhovory nebyly vedeny přímo cíleně ke konkrétním otázkám, ale celý rozhovor se vedl k okruhům témat.

Okruhy témat rozhovorů:

- 1.** Provádění výslechů prostřednictvím videokonferenčního zařízení do zahraničí.
- 2.** Zkušenosti s vedením výslechů prostřednictvím serverů a technologie videokonferenčního zařízení, kdy policista je ve videokonferenční místnosti a vyslýchaný doma na svém počítači, který je připojen k internetu.
- 3.** Zkušenosti s vedením výslechů prostřednictvím serverů a technologie videokonferenčního zařízení, kdy policista je ve své kanceláři u svého počítače, který je vybaven kamerou, mikrofonom s reproduktory a vyslýchaný je doma na svém počítači, který je připojen k internetu.
- 4.** Význam videokonferenčního zařízení jako prostředek k provádění úkonů trestního řízení v době pandemie koronaviru.
- 5.** Návrhy na možné vylepšení podmínek vyšetřovatelů, spočívající ve využívání technologií, při své práci.

Z provedených rozhovorů bylo zjištěno, že menší část příslušníků SKPV, zejména tedy na pozicích vrchní komisař, se zařazením hlavně na odboru hospodářské kriminality, má již zkušenost s prováděním úkonů trestního řízení prostřednictvím videokonferenčního zařízení, které bylo vedeno se zahraničním subjektem. Tyto zkušenosti jsou zejména v rámci vyřizování evropských vyšetřovacích příkazů. K těmto zkušenostem je dobré zmínit, že nikdo z těch, kteří tyto úkony prováděli, nebyl nadstandardně jazykově vybaven. Přesto bylo možné, se prostřednictvím emailové komunikace domluvit se zahraničním subjektem na způsobu propojení videokonferenčních místností, termínu zkoušky spojení a termínů konkrétních úkonů. Jako skvělý příklad autor vyzdvihuje aktivitu a skvělé provedení evropského vyšetřovacího příkazu, vrchním komisařem zařazeným na odboru hospodářské kriminality Krajského ředitelství policie Hlavního města Prahy, spočívajícího v zajištění videokonferenčního přenosu pro uskutečnění výslechu 6 svědků pro Krajský soud v Lublani, který nejenže dokázal i přes malé jazykové znalosti vykomunikovat s asistenty soudce Krajského soudu v Lublani termín úkonů, systém jakým budou výslechy provedeny, jak bude probíhat operativní komunikace, když je vrchní komisař nedostatečně jazykově vybaven, způsob propojení videokonferenčních jednotek, atd. U tohoto příkladu autor vyzdvihuje i flexibilitu vrchního komisaře, který se přes svůj hendikep dokázal přenést a za užití technologií online komunikoval s anglicky mluvícími stranami za Krajský soud v Lublani. Jako jeden z dalších příkladů autor zmíní i výslech v rámci evropského vyšetřovacího příkazu, provedený vrchním komisařem, zařazeným na odboru hospodářské kriminality Krajského ředitelství policie Hlavního města Prahy, který zajistil pro policejní orgán Italské republiky svědka k úkonu a opět komunikoval se zahraničním subjektem způsob provedení výslechu, způsob propojení videokonferenčních zařízení apod. Jen na těchto případech je zřejmé, že videokonferenční zařízení je prostředek jak provézt výslech osoby, která je pro trestní řízení potřebná svou paměťovou stopou a zároveň se dlouhodobě zdržuje v zahraničí. Dle zkušeností s těmito výslechy autor musí konstatovat, že ačkoliv se jedná o složitější plánování úkonu, do komunikace je zahrnut i zahraniční subjekt a ne vždy je policista jazykově vybaven, lze tyto úkony provádět. Stačí se nebát, přemýšlet a snažit se být flexibilní, tzn. umět si jako policista poradit, což

dle názoru autora se policista nejlépe naučí, pokud bude svou kariéru budovat od základních útvarů.

Z rozhovorů, které byly autorem vedeny na téma provádění výslechů prostřednictvím videokonferenčního zařízení, za užití SKYPE vyplynulo, že tento způsob provádění výslechů je ještě na počátku nejen vědomí příslušníků policie, že tento způsob výslechů takto provádět lze, ale zejména vědomí jak tyto výslechy případně provádět. Dle rozhovorů, které byly autorem provedeny, bylo zjištěno že s tímto způsobem provedení výslechů mají zkušenost pouze dva z policistů a to konkrétně jeden komisař z místního oddělení, který si tento způsob chtěl spíše zkusit a pak vrchní komisař, který takto vedl doplnění výslechů, které prováděl v rámci dožádání pro jiný organizační článek policie v době, kdy vrcholila pandemie koronaviru a bylo vedením policie doporučeno minimalizovat kontakty mezi policisty a veřejností na nezbytně nutné případy. Autor tak zaznamenal celý proces, který byl zapotřebí k uskutečnění výslechu z kanceláře policisty do obydlí vyslychané osoby. Vzhledem k tomu, že sám policista, který takovýto úkon naplánoval, byl překvapen, jak jednoduše se dal provést, je otázkou, proč není tento způsob prezentován jako další z možností, jak usnadnit práci policejnímu orgánu. Pomůcky, které jsou k tomuto zapotřebí, jsou ve své hodnotě nesrovnatelně menší než cena celého videokonferenčního zařízení. Pokud by součástí výbavy služebního počítače vyšetřovatele byla i IP kamera s mikrofonem na reproduktory, mohl by tak každý od svého stolu provádět výslechy kdykoli, s kýmkoli, kdo má doma připojení na internet. Jediné, co by bylo zapotřebí pro provedení plnohodnotného výslechu, v kvalitě, jakoby bylo užito videokonferenční zařízení, je rozšířený certifikát u softwaru SKYPE tak, aby bylo možné v přenosu sdílet obě obrazovky, které má vyšetřovatel ke svému počítači připojené. Takto by na jednom monitoru bylo sdíleno poučení k výslechu, nebo zápis výslechu, nebo promítnuty materiály k výslechu a na druhém monitoru by byl sdílen obraz, jak vyslychaného, tak vyslychajícího. Bez této rozšířené licence SKYPE je přenos sice nahráván, ale je možné sdílet, buď jen plochu počítače, nebo jen obraz vyslychaného společně s vyslychajícím.

Z rozhovorů, které byly provedeny, byl zaznamenán velký nárůst zájmu o videokonferenční zařízení v době pandemie koronaviru, protože aby vyšetřovatel

udržel činnost ve spisu, který vedl, musel přemýšlet nad tím, jak konkrétně některé úkony spočívající v interakci mezi lidmi nahradit způsobem, který zamezí přímému styku, který by přinesl riziko nákazy. Toto období sebou nese i prvopočátek rozšíření, ačkoliv jen v malé míře, práce policistů v rámci home office. Z rozhovorů s policisty, kteří alespoň v omezené míře mohli vyzkoušet práci na home office, bylo zjištěno, že tento způsob práce jim přináší nejen klid na práci, komfort ve smyslu úspory času a taktéž i benefit práce v příjemném domácím prostředí. V rámci home office došlo v některých případech i k nárůstu efektivity při tvorbě některých rozhodnutí, protože v domácím prostředí měl příslušník na svou práci větší klid a mohl si svou práci lépe plánovat. Otázka home office je v současné době dost diskutované téma a to i z důvodu, že by tato forma práce, měla být vyhodnocována pro možné začlenění do novely zákona o služebním poměru. Jistě by se jednalo o posun správným směrem, který by mohl vést i k úspoře finančních prostředků z energií, amortizace vybavení, náhrad vyplácených policistům dle zákona o služebním poměru a jistě i dalších. Technicky by tento způsob nebyl obtížně proveditelný, neboť kontrola pracovního nasazení by nemusela být měněna vzhledem k mechanismům v ETŘ, které kontrolu umožňují a otázka pracovně právních náležitostí by jistě nebyla nepřekonatelnou překážkou.

5.5 Shrnutí kapitoly věnované analýzám, vyhodnocení, úvaze a rozhovorům

Z provedených analýz, vyhodnocení a výstupu z řízených rozhovorů vyplývá, že videokonferenční zařízení se stává úspěšnou pomůckou při provádění úkonů trestního řízení. Od roku 2014, kdy byl projekt začlenění videokonferenčního zařízení do kriminalistické praxe započat, se počet provedených videokonferencí stále rok od roku navyšuje, čemuž jistě pomohla i celosvětová pandemie koronaviru. Z rozhovorů, které byly provedeny autorem, vrchním komisařem služby kriminální policie a vyšetřování, v roce 2022 s vyšetřovateli, služby kriminální policie a vyšetřování Krajského ředitelství policie Hlavního města Prahy, je zřejmé, že problémy, které cílový uživatelé řešili z počátku, tedy v roce 2018, kdy policisté videokonferenční zařízení převážně ve větší míře začali užívat, již nejsou tak radikální, uživatelé si na tento prostředek komunikace již zvykli, a

začínají videokonferenční zařízení užívat ve stále větší míře, bez obav a k daleko technicky složitějším úkonům než tomu bylo v roce 2018.

ZÁVĚR

Jak bylo naznačeno v úvodu, předmětem této diplomové práce je provádění výslechů ve speciálních výslechových místnostech současnosti a navíc i problematika lži, se kterou je při každém výslechu pracováno. Autor pracoval s celou řadou odborných textů, které analyzoval a snažil se je přenést do obsahu předkládané práce tak, aby naplnil v úvodu zamýšlený účel a to popis problematiky, pro jeho další využití, zejména využití nejen laiky, kteří se o problematiku provádění výslechů hodlají z různých důvodů zajímat, ale taktéž je práce určena i pro odbornou veřejnost, která výstupy z této práce může použít jako základní text pro tvorbu závěrečné, nebo jiné práce. Dále mimo jiné i pro posluchače denního nebo kombinovaného studia kriminalistiky na vysokých nebo středních školách. Práce autora je taktéž i vhodná jako studijní text pro posluchače základní odborné přípravy příslušníků Policie České republiky nebo strážníků městské policie. Autor pracoval s celou řadou odborných textů

V úvodní kapitole autor uvedl základní parametry zpracování své práce, stanovil cíl práce, a uvedl, jaké byly použité metody a nástroje, při získávání informací pro tvorbu této práce. Vzhledem k tomu, že autor při tvorbě své práce použil mnoho zdrojů, tak u těch hlavních zdrojů, které autor použil při studiu problematiky co do širšího celku, provedl rešerši. Další zdroje práce, díky kterým autor podchytil problematiku co do teoretického základu a které využil k tomu, aby utvořil jednotlivé kapitoly práce, uvedl tyto na závěr práce v seznamu použité literatury.

V druhé kapitole autor pojednal o problematice výslechu. Celou problematiku výslechu, již autor zpracoval, ve své bakalářské práci, s názvem využití videokonferenčního zařízení při úkonech trestního řízení, kterou před komisí Policejní akademie ČR v Praze, obhájil v roce 2019, a proto se teorii výslechu v této práci věnoval pouze v základním pojmovém vymezení. V případě čtenářovy potřeby autor odkazuje na jeho již zmíněnou bakalářskou práci.

V třetí kapitole se autor zabýval problematikou lži. V této kapitole autor popsal definici lži po teoretické stránce, vyjasnil definici lži, polopravdy, a pravdy, uvedl druhy a formy lži a zabýval se motivací lidí lhát. Dále autor popsal, jaké má lež

verbální, ale i neverbální projevy, jaké faktory lež ovlivňují a jaké jsou možnosti detekce lži, jak prostřednictvím psychologických technik, tak technických řešení. Autorem popsany text je vhodným základem k objasnění problematiky lži v rámci provádění úkonů trestního řízení, předně tedy provádění výslechů. Problematika lži byla autorem po dohodě s vedoucím práce, navíc zahrnuta jako nadstavba problematiky výslech.

Ve čtvrté kapitole autor zmínil videokonferenční místnosti, ve kterých je umístěno videokonferenční zařízení. U této problematiky autor odkázal na zpracování tohoto téma v předešlé práci autora, a proto, pro připomenutí k tomuto odstavci, autor připojil jen krátký informativní text. Dále se autor v této kapitole věnoval speciálním výslechovým místnostem, které mají velkou úlohu při výslechu zvláště zranitelných osob. Pozornost autor věnoval i novému prostředku komunikace mezi policií a veřejností, kterými jsou výslechové místnosti nazvané Pol Point. Tento prostředek je do jisté míry možností, jak řešit špatnou personální situaci u policie a zároveň zajistit komunikaci veřejnosti a policie dostupnější. Jako další z témat, které autor v této kapitole zmínil, byla mobilní výslechová místnost, neboli souhrn vhodných, technických řešení, které umožní policistům kupříkladu stálé výjezdové skupiny být plnohodnotně kdekoli k dispozici tak, aby mohli do jisté míry provádět kdekoli jakýkoli úkon tak, jako by tomu bylo v jejich domovské kanceláři. Na závěr kapitoly autor čtenáři předal informace o historicky, současně a i do budoucna využívaných místnostech, které policisté ke své práci užívají a dají se označit jako výslechové místnosti.

V páté kapitole autor provedl vyhodnocení, analýzy a vyhodnocení řízených rozhovorů, ze kterých vyplývá, že videokonferenční zařízení se stává úspěšnou pomůckou, při provádění úkonů trestního řízení. Od roku 2014, kdy byl projekt začlenění videokonferenčního zařízení do kriminalistické praxe započat, se počet provedených videokonferencí stále rok od roku zvyšuje, čemuž jistě pomohla i celosvětová pandemie koronaviru. Ze srovnání výstupů z dotazníkového šetření, provedeného v roce 2018 mezi respondenty z řad příslušníků Policie ČR se zařazením na Krajském ředitelství policie Středočeského kraje, s rozhovory, které byly provedeny autorem, vrchním komisařem služby kriminální policie a vyšetřování v roce 2022, s vyšetřovateli služby kriminální policie a vyšetřování

Krajského ředitelství policie Hlavního města Prahy, je zřejmé, že problémy, které cíloví uživatelé řešili z počátku, tedy v roce 2018, kdy policisté videokonferenční zařízení převážně ve větší míře začali užívat, již nejsou tak radikální. Uživatelé si na tento prostředek komunikace již zvykli. Začínají videokonferenční zařízení užívat ve stále větší míře, bez obav a k daleko technicky složitějším úkonům než tomu bylo v roce 2018.

V závěrečném shrnutí je tedy možné ze strany autora konstatovat, že se technologie a nové trendy stále více začleňují do kriminalistické praxe. Z uvedeného důvodu je zapotřebí tyto technologie a nové postupy důkladně zmapovat a takto získané informace zpracovávat do podkladů, ze kterých následně budou v praxi policisté čerpat. Školení, na kterých policisté takovéto informace získají, musejí být cíleny na praktickou část, protože ta je pro cílové uživatele podle autora nejvíce problematickou. Dle zkušeností autora, což se mu i potvrdilo v prováděných rozhovorech s jeho kolegy, je nedostatečné proškolení policistů příčinou toho, že uživatelé nemají o nové trendy a technologie zájem, mají z užívání něčeho nového mnohdy i strach, čímž nastává mezi zaměstnanci blok, který vede k tomu, že se tato novinka setkává s odporem, který bude velice těžké překonávat. Mnohdy se stává, že takovýto odpor překoná až zapálený pracovník, který v podmínkách praxe tyto kolegy tzv. přeučí a ukáže jim, že jsou jejich obavy zbytečné.

Autor proto navrhuje, aby se dále pokračovalo ve školení vedoucích pracovníků, jako zavedl nový policejní prezident genmjr. Mgr. Martin Vondrášek, zejména pak směrem k rozvíjení manažerských schopností a dovedností, rozvoji psychologie komunikace a taktéž i využívání technologií v rámci policejní práce. Výslechové místnosti a to především ty videokonferenční, jsou dobrým prostředkem, jak zvýšit efektivitu nejen u úkonů, které policie provádí, ale taktéž i díky možnosti online přenosu ze současně několika míst kdekoli, je možné tyto místnosti využívat právě ke školení policistů a vedoucích pracovníků. Autor proto v závěru jako další téma k zamyšlení navrhuje posílit u policie program policejního vzdělávání a u tohoto zavést formu online školení, a to u všech pozic včetně vedoucích. Jako z dalších témat autor poukazuje na možnostmi vylepšení

pracovního prostředí policistů, zejména pak k technice, kterou ke své práci každodenně využívají.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

ADLER, J. (1997). *'Lying, deceiving, or falsely implicating'*, *Journal of Philosophy* 94

ARIELY, D. (2012). *Jak drahá je nepoctivost: proč každému lžeme, hlavně sami sobě.* (Vyd. 1., 214 s.) Praha: Práh.

ALLPORT, G. (2004). *O povaze předsudků.* (V českém jazyce vyd. 1., 574 s.) Praha: Prostor.

BENÍŠKOVÁ, T. (2010). *Když dítě lže.* (Vyd. 1., 106 s.) Praha: Grada.

BRUNO, T. ADAMCZYK G., (2013) *Řeč těla: jak rozumět signálům řeči těla a cíleně je používat.* Praha: Grada, 185 s. ISBN 978-80-247-4592-3

BOUKALOVÁ, H., GILLERNOVÁ, I., (2020) *Kapitoly z forenzní psychologie.* Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4461-5.

BORG, J., (2012) *Řeč těla: jak poznat, co kdo doopravdy říká.* Praha: Grada, 240 s. ISBN 978-80-247-4474-2.

CRAIG, D. (2014). *Staňte se lidským detektorem lži: jak spolehlivě odhalit lháře.* (1. vyd., 157 s.) Praha: Grada.

ČÁP, J., (2022) *Aplikace zkoušky spolehlivosti.* První vyd. Policejní akademie České republiky v Praze. Praha. ISBN 978-80-7251-532-5.

ČÍRTKOVÁ, L., (1998) *Kriminální psychologie.* Praha: Eurounion, s. r. o. ISBN 80-85858-70-3.

ČÍRTKOVÁ, L., (2004) *Forenzní psychologie.* Vyd. 3. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., ISBN 80-86473-876-4

ČÍRTKOVÁ, L., (2013). *Forenzní psychologie.* (3., upr. vyd., 445 s.) Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

ČÍRTKOVÁ, L., (2004) *Forenzní psychologie.* Vyd. 3. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 431 s.

- DALLOZ, D. (2002). *Lhaní*. (Vyd. 1., 108 s.) Praha: Portál.
- DEVITO, J., A., (2008) *Základy mezilidské komunikace: 6. vydání*. Praha: Grada. Expert (Grada). 512 s. ISBN 978-80-247-2018-0.
- DOHNALOVÁ, Z., ŠTĚPÁNKOVÁ, D., (2019) *Fyziodetekční vyšetření*, Praha: Kriminologický ústav Policie ČR.
- EKMAN, P., (2015) *Odhalené emoce: naučte se rozpoznávat výrazy tváře a pocity druhých*. Přeložil Eva NEVRLÁ. V Brně: Jan Melvil Publishing, Pod povrchem. ISBN 978-80-87270-81-3.
- EKMAN, P., (1985). *Telling Lies: Clues to Deceit in the Marketplace, Politics, and Marriages*. New York: W. W. Norton & Co.
- EKMAN, P., (1997). *Lying and deception. Memory for everyday and emotional events*.
- EKMAN, P., (1988). *Lying and nonverbal behavior: Theoretical issues and new findings*. Journal of Nonverbal Behavior, 12(3), 163-175.
- EKMAN, P., O'SULLIVAN, M., FRANK, M. G. (1999). *A few can catch a liar*. Psychological Science, 10(3), 263-266.
- FARVWELL, L. A., RICHARDSON, D. C., RICHARDSON, G. M. (2013). *Brain fingerprinting field studies comparing P300-MERMER and P300 brainwave responses in the detection of concealed information*. Cognitive neurodynamics,
- FRANK, M. G., EKMAN, P. (1997). *The ability to detect deceit generalizes across different types of high-stake lies*. Journal of personality and social psychology, 1429.
- FORD, Ch. V. (1996). *Lies!, Lies!, Lies!: the Psychology of Deceit*. Washington, D. C.: American Psychiatric Press. Inc.
- GORDON, A. K., MILLER, A. G. (2000). *Perspective differences in the construal of lies*. Personality and Social Psychology Bulletin.
- GILLNEROVÁ, I., KOUKALOVÁ, H., a kol. (2006) *Vybrané kapitoly z kriminologické psychologie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 280 s.

- GLASS, L., (2014) *Lháři a jejich řeč těla: jak prohlédnout finty, přetvářku a lži, které každý den slýcháte od lidí*. Brno: BizBooks, 191 s. ISBN 978-80-265-0220-3.
- GASS, R., SEITER, J. (2011). *Persuasion, social influence, and compliance gaining*. (4th ed., xiv, 370 s.) Boston: Allyn & Bacon.
- HOUSTON, P. (2013). *Odhalte lháře: návody, jak rozpoznat lež: podle bývalých důstojníků CIA*. (Vyd. 1., 172 s.) Praha: Práh.
- HARTL, P., Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. (Vyd. 1., 774 s.) Praha: Portál.
- CHMELÍK, J., (2005) *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 80-86898-36-9.
- CHMELÍK, J., BRUNA E., (2018). *Dokazování v trestním řízení: trestněprávní a kriminalistické aspekty*. Praha: Vysoká škola finanční a správní. Eupress. ISBN 978-80-7408-175-0.
- JOHNSON, M. K., RAYE, C. L. (1981). *Reality monitoring*. Psychological review.
- KRAPOHL, D., SHAW, P., K., (2015) *Fundamentals of polygraph practice*. San Diego, CA: Academic Press. ISBN 978-0-12-802924-4.
- KONEČNÝ, Š. (2011). *Fenomén lhaní v prostředí internetu*. (1. vyd., 121 s.) Brno: Masarykova univerzita.
- KONRÁD Z., PORADA V., STRAS J., SUCHÁNEK J., (2015) *Kriminalistika – kriminalistická taktika a metody vyšetřování*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-54-70.
- KONRÁD, Z., MUSIL, J., SUCHÁNEK, J., (2004) *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 660 s., ISBN 80-7179-878-9.
- KOHOUT, J., (2010). *Ještě k metodě fyziodetekčního vyšetření*. In *Kriminalistika*. Roč. 43, č. 4, s. 257–266. ISSN 1210-9150
- KOHOUT, J., DOHNALOVÁ, Z., (2000) *Fyziodetekční vyšetření - jeho vyžádání a použití*. *Kriminalistický sborník*., roč. neuveden, č. 2,
- KŘIVOHLAVÝ, J. (1988). *Neverbální komunikace*. (1. vyd., 147 s.) Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

- KUBÍK, O. (2012). *Investigativna psychológia*. (1. vyd., 372 s.) Bratislava: Eurokódex
- LEWIS, D., (2010) *Tajná řeč těla*. Přeložil Jiří REZEK. Praha: Bondy. 254 s. ISBN 978-80-904471-7-2.
- MATOUŠKOVÁ, I. (2013). *Aplikovaná forenzní psychologie*. (1. vyd., 296 s.) Praha: Grada Publishing, a. s. ISBN 978-80-247-4580-0.
- MLEZIVA, E. (2000). *Encyklopedie lži, podvádění a klamání s příklady a obrana proti nim*. (Vyd. 1., 238 s.) Praha: Vyšehrad.
- MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 417
- MEHRABIAN, A. (1977). *Nonverbal communication*. Transaction Publishers.
- MUSIL, J. (2010). *Sociální a mediální komunikace*. (Vyd. 1., 256 s.) Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.
- MOSCOVICI, S. (2000). *Social representations: Explorations in social psychology* (Vol. 41). G. Duveen (Ed.). Cambridge: Polity Press.
- NĚMEC, M., (2017) *Kriminalistická taktika pro policisty a studenty Policejní akademie České republiky v Praze*. Praha: Abook. ISBN 978-80-906974-0-9.
- NĚMEC, M., (2003) *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*. Praha: Policejní akademie České republiky, Vydavatelství PA ČR. ISBN 80-7251-141-6.
- NASHER, J. (2011). *Jak prokouknout lež a odhalit pravdu*. (1. vyd., 194 s.) Praha: Grada
- NATIONAL RESEARCH COUNCIL U. S. (2003) *The Polygraph and Lie Detection*. 1. ed. Washington, D. C.: National Academies Press,
- NAVARRO, J., (2013) *Jak poznat, když vám někdo lže: příručka bývalého experta FBI*. Praha: Grada. 112 s. ISBN 978-80-247-5065-1.
- NAVARRO, J., (2009). *The psychology of body language*. Amazon Kindle.

- NAVARRO, J., POYNTER, T., S., (2011) *Jak prokouknout kolegy i obchodní partnery: [příručka bývalého experta FBI]*. Praha: Grada. 224 s. ISBN 978-80-247-3894-9.
- PORADA, V. a kol., (2016) *Kriminalistika: technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-589-0.
- PORADA, V., (2019) *Kriminalistika: technické, forenzní a kybernetické aspekty. 2. aktualizované a rozšířené vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 1205 s. ISBN 978-80-7380-741-2.
- POŘÍZKOVÁ, J., JELÍNEK M., (2015) *Poznej sebe, poznáš druhé: řeč těla a myslí v souvislostech*. Ostrava: ATAC spol. s r.o. 120 s. ISBN 978-80-905640-1-5.
- PTÁČEK, R., ČÍRTKOVÁ, L. (2012) *Posuzování specifické věrohodnosti výpovědi prostřednictvím metody "Statement validity assessment"*. Česká a slovenská psychiatrie.
- RAYNER, K. (1998). *Eye movements in reading and information processing: 20 years of research*. Psychological bulletin.
- SAYWITZ, K. J. (2002). *Developmental underpinnings of children's testimony*. In *Children's testimony: A handbook of psychological research and forensic practice*. John Wiley & Sons England.
- SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*, Praha: Nakladatelství Portál, s.r.o.,
- SPOREER, S. L. (2004). *Reality monitoring and detection of deception. Deception detection in forensic contexts*,
- SCHAFER, J. R., Navarro, J. (2004). *Advanced Interviewing Techniques*. Springfield, Il.: Charles C. Thomas Publisher.
- STRATUS, J. a kol., (2005) *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o.
- STRAUS, J., (2008) *Kriminalistická taktika. 2., rozš. vyd.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-095-6.

STRAUS, J., NĚMEC, M., (2009) *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-214-1.

STRAUS, J., (2006) *Úvod do kriminalistiky*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 80-86898-95-4.

ŠAMÁNKOVÁ, D., NOVÁK, T. (2007). *Pravda a lež v partnerství*. (Vyd. 1., 144 s.) Praha: Grada.

ŠEDIVÝ, V. (2009). *Sociální komunikace*. (1. vyd., 139 s.) Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně

ŠIMOVČEK, I., (2011) *Kriminalistika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-343-8.

SLAVÍKOVÁ, J., ŠVÍGLEROVÁ J., (2012) *Fyziologie dýchání*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2065-7.

TEGZE, O., (2003) *Neverbální komunikace*. Brno: Computer Press. Business books (Computer Press). 481 s. ISBN 80-7226-429-X.

TOMASZEWSKI, T. (1963). *Introduction to psychology*. (3rd ed.) Warszawa: PWN.

UHERÍK, A., (2014) *Detektor lži neexistuje*. Verbis. ISBN 9788097057954.

VYBÍRAL, Z., (2005) *Psychologie komunikace*. Praha: Portál. 320 s. ISBN 80-7178-998-4.

VYBÍRAL, Z. (2003). *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. (Vyd. 1., 175 s.) Praha: Portál

VÝROST, J., Slaměník, I. (2008). *Sociální psychologie 2., přepracované a rozšířené vydání*. Grada Publishing a.s.

VRIJ, A., EDWARD, K., ROBERTS, K. P., BUL, R. (2000). Detecting Deception via Analysis of Verbal and Nonverbal Behavior. *Journal of Nonverbal Behavior* 24.

VRIJ, A. (2008). *Detecting lies and deceit: Pitfalls and opportunities (2nd ed.)*. New York, NY: John Wiley & Sons.

VRIJ, A., Graham, S. (1997). *Individual differences between liars and the ability to detect lies*. *Expert Evidence*.

VRIJ, A., MANN, S. (2001). Telling and detecting lies in a high-stake situation: The case of a convicted murderer. *Applied Cognitive Psychology*.

WALTERS, S. B. (2003). *Principles of kinesic interview and interrogation*, 2nd ed. Boca Raton, Florida: CRC Press LLC.

WARREN, G., SCHERTLER, E., BULL, P. (2009). Detecting deception from emotional and unemotional cues. *Journal of Nonverbal Behavior*.

YARBUS, A. L. (1967). *Eye Movements and Vision*. New York: Plenum Press.

Akademické práce

KADANÍK, J., (2008) *Psychologické aspekty taktiky při výslechu občanů na celní správě*. Brno, 67 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Katedra věd a sportu. Vedoucí práce Doc. PaedDr. Marie Blahůdková, PhD.

LUXOVÁ, Z., (2021) *Výslech ve speciální výslechové místnosti*, Praha, Bakalářská práce, AMBIS vysoká škola, a.s., Katedra bezpečnosti a práva, Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Karel Locker

TŘASÁK, P., (2011) *Psychologické aspekty výslechu*. Zlín, 67 s. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce PhDr. Mgr. Stanislav Zelinka

ZUBÍČKOVÁ, Š., (2016) *Výslech, výslechová situace a osobnost vyslýchajícího*. Zlín, 2016, 67 s. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce Prof. PhDr. Hana Vykopalová, Csc.

ŠVARC, V., (2021) *Měření na detektoru lži*, Zlín, Diplomová práce, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta aplikované informatiky, vedoucí práce doc. Mgr. Milan Adámek, Ph.D.

Právní předpisy a IAŘ (interní akty řízení)

POLICEJNÍ AKADEMIE ČR, (2002) *Pokroky v kriminalistice: sborník odborných sdělení z mezinárodní konference*. Praha, ISBN 978-80-7251-485-4.

KUČERA, V. ,VAŇURA, I., ZVELEBILOVÁ, M., (2017) *Metodika výslechu prostřednictvím videokonferenčního zařízení v trestním řízení*. Praha: Policie České republiky - Úřad Služby kriminální policie a vyšetřování, 55 s

VAŇURA, I., (2014) *Videokonferenční řešení Krajského ředitelství policie Středočeského kraje: Technicko-bezpečnostní dokumentace*. Praha: Krajského ředitelství policie Středočeského kraje, 17 s. IAŘ PČR.

Pokyn policejního prezidenta č. 66/2014, o informačním systému ETR.

Pokyn policejního prezidenta č. 270/2013 o postupech policejních orgánů v některých oblastech mezinárodní spolupráce ve věcech trestních.

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 215/2008, kterým se stanoví některé bližší podmínky a postupy pro zpracování osobních údajů (o ochraně osobních údajů).

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 104/2013 Sb., zákon o justiční spolupráci, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 104/2013 Sb. zákon o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje

7FT PLE/PPG FOR LX6 [online]. In: . Loughborough, Leics: Lafayette Instrument Company, c2008-2021 [cit. 2021-5-18]. Dostupné z:
https://lafayetteinstrumenteurope.com/product_detail.asp?ItemID=2402

Drugs & Forensics - Bulletin Národní protidrogové centrály [online]. 24. 2018 [cit. 2021-5-18]. ISSN 1211-8834. Dostupné z: <https://www.policie.cz/soubor/bulletin-03-2018-mensi-pdf.aspx>

Drugs & Forensics - Bulletin Národní protidrogové centrály [online]. 24. 2018 [cit. 2021-5-18]. ISSN 1211-8834. Dostupné z: <https://www.policie.cz/soubor/bulletin-03-2018-mensi-pdf.aspx>

JAWORSKI, R. (2015) *Observations from the Analysis of Searching Peak of Tension Test (SPOT) Charts. European Polygraph* [online], vol. 9, [cit. 8.3.2018].

KOHOUT, J. (2009) *K některým aspektům metody fyziodetekčního vyšetření. Kriminalistika* [online]. roč. 42, č. 3, s. 1-15 [cit. 2.3.2018].

KOHOUT, J. (2008) *Fyziodetekční vyšetření v procesu objasňování trestné činnosti* [online]. Praha: Kriminalistický ústav Praha, [vid. 1.3.2018].

KOHOUT, J. (2009) *K některým aspektům metody fyziodetekčního vyšetření. Kriminalistika* [online]. roč. 42, č. 3, s. 1-15 [cit. 2.3.2018].

MINISTERSTVO VNITRA ČR, 2022. *Specifické programy prevence kriminality* [online] 3.2 [cit. 23.8.2022]. Dostupné z:
<https://www.mvcr.cz/webpm/clanek/specificke-programy-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09Ng%3D%3D>

POLICIE ČR, *POL POINT - kontaktní místo policie*, [online]. [cit. 23.8.2022].
Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pol-point-kontaktni-misto-policie.aspx>

POLICIE ČR – Kriminologický ústav Praha. (2011) *Detektor lži – 30 let slouží české policii* [online]. Praha: Kriminologický ústav Praha, [vid. 4.3.2018].

POLICIE ČR, *Aneb detektor lži jako nedílná součást kriminologické teorie a praxe* [online]. Nedatováno, [vid. 4.3.2018].

MEDIMERCK, *Vysoký krevní tlak a tep* [online]. Praha: Merck spol. s r.o., 2018 [cit. 2021-5-18]. Dostupné z: <https://www.medimerck.cz/cz/home/heart/blood-pressure.html>

COOK, A. E., HACKER, D. J., WEBB, A. K., OSHER, D., KRISTJANSSON, S. D., WOLTZ, D. J., KIRCHER, J. C. (2012). *Lyin'eyes: Ocular-motor measures of reading reveal deception. Journal of Experimental Psychology: Applied.*
Dostupné z: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3763937/>